

<36611187140018

THEOLOGIA

PHILOSOPH

DISCURSUS
HISTORICO-POLITICUS
De
PEREGRINATIONE
STUDIOSORUM,

QVEM

SS. AVXILIANTE TRIADE.

In inclytâ & celeberrimâ Argentoratensium Academiâ,

SUB PRÆSIDIO,

Viri Clarißimi & Excellentißimi Dn.

M. MATTHIÆ BERNEGGERI Historiarum ibid. Profess. ordin.

Publicè discutiendum proponit Author,

DANIEL GRUBERUS EISENSTADIENSIS AUSTRIACUS.

Ad diem   Maij in Auditor. Major.

In terris peregrinari jucundum, in libris malum, à salute pessimum.

ARGENTORATI

Typis IOHANNNIS REPPPI. Anno

qVI non est hoDIè, CrasMInVs aptVs erIt.

IURISPRUDENTIA

MEDICIN

VIRIS

NOBILIBUS AMPLISSIMIS ET PRUDENTISSIMIS,

Dn. FRIDERICO STADELMANNO Judici gravissimo, cæterisq; Dominis SENATORIBUS inclutæ Eisenstadiensis Reipub. dignissimis, Patribus patriæ, Curatoribus meis universis & singulis, Favitoribus & Patronis piâ veneratione prosequendis.

Dn. FRANCISCO LACKNERO J.U.D. eximio, Consuli meritissimo, reliquisq; Dn. ASSESSORIBUS, illustris Sopronienſiû Civitatis Regio-liberæ, itidem Fautoribus, Promotoribus & Patronis omni observantiæ genere, reverentiæq; cultu suspiciendis.

Nec Non

VIRIS NOBILIB. CONSULTISS. & Litteratissis,

Dn. HIPPOLYTO LEHNERO J.U.L. Clarissimo, aulæque Cæsareæ Vienn. Advocato ordinario,

Dn. JOHANNI WAGELE, Reipub. Neostadiensis Senatori ut sp. ctatissimo, ita vigilantissimo,

Mecœnat. Evergetis & Affini, ætatem colendis,

Hunc de Studiosorum peregrinatione discursum, cum submißione, observantia & sui recommendatione,

D. D. D.

Daniel Gruber, A. & R.

DISCURSUS
De
PEREGRINATIONE
STUDIOSORUM.

Uemadmodum Historiæ et peregrinationis utilitas nulla, nisi ad praxin transferantur: Ita praxis politica nulla & imperfecta absque illa existit: à quarũ unione & vinculo vera prudentia dependet. *Bornit. in disc. de prudent. pol. compar. Julius Bellus in Hermet. pol. de peregr. prud, lib. 1. p. 36.* quâ nisi moderante, nihil planè rectum, ut sine lucis mixturâ nihil splendidum, existimatur. *Idem eod.* inque imperijs gubernandis mens ab eâ, ut â circumfuso aëre lumẽ aspectus, accipit. *Laert.* Quod cùm ita sit, nec prudentia illa paucorum annorum spatio solida terminari, sed experientiâ licet periculosiori acquiri possit: Neq; sa is esse videatur, Resp: & populos ex arte & historijs, quasi ex picturâ tantùm cognovisse, nisi & is, qui ad veram & solidam prudentiam civilem adspirat, in Respub. exteras oculis inspexerit, cùm sint quàm plurima, quæ non scire, sed vidisse expediat, quæqúe in historia ad oculum demonstrari nequeant. *Bornit. d. l.* Operæ pretium me facturum putavi, si paucula, Deo auctore. *l. 1. C. de vet. jur. enucl.* per discursum, unico tantùm de adjumento prudentiam politicam comparandi *peregrinatione* scil. (reliquis, numero quæ plura, alium in locum rejectis) attulero.

ERgo, licet magis res quàm verba intuenda *l. 41. in pr. de iur. dot* tamen ante omnia vocis ἀμφιβολογίαν dimo vendam, cum Philosophorũ *Keck.1.syst.Log. sect 2. c.1. p.214.* tum JCtor. *l. 7. de supp. legat.* præscripto, censemus: non enim sermo nobis erit, de qualibet itione de loco suo natali aliò susceptâ: cùm vario & diverso fini interdum instituatur: nec de eiusmodi peregrinis, qui vel cives Romani non sunt, vel deportatione desierunt esse. *l. 1. C. de hæred. instit.* sed de ijs, quos tangit vulgata *Friderici constit. §. 10. omnes peregrini*, taliquè peregrinatione (à peregrinando, vel progrediendo dictâ) quæ peregrinis in agris per loca nota aut ignota, extra soli patrii fines. *Neugeb. in tract. de peregr. pag. 1.* Rerumpub. perlustrandarum, atque omnium earum rerum causâ, quæ ad amplificandam & confirmandam prudentiam civilem faciunt, suscepta sit. *Bornit. de prud. pol. comp.*

2. Quam definimus: Studium perlustrandi exoticas terras & insulas, à studioso idoneo suscipiendum, ad artem vel ea acquirenda quæ usui & emolumento patriæ & Reip. amicis vel sibi ipsi esse possint. *Georg. Loysius in meth. apodem. obs. 3.*

3. Studium hocce erit vel voluntarium, quando scil. quis sui juris huic se dederit: vel suasorium, cùm parentum, tutorum & propinquorum jussu & suasu id peregerit.

4. Exoticas per terras non tantùm intelligimus Asiam, Africam, Americam: sed ipsius quoque Europæ partes, ut Italiam, Hispaniam, Galliam: imò & ipsam Germaniam, suis quæ distinguitur nationibus & ditionibus. Nam Suevo aut Bavaro, quin Saxonum & Westphalorum lingua, victus, mores & alia plurima sint exotica, nõ dubito.

5. Studiosi peregrinationem in specie persequimur, tum ob vitandam materiæ amplitudinem: tum quia potius vitæ quàm scholæ discere, omniaque nostra studia eò dirigere debeamus, ut futuro operi viam quandam sternere possint: imò quotidiana & nobis utilia plenius tractanda *l. 25. in pr. de lib. leg.* reliqua quæ generaliter scire sufficit, levi brachio saltem percurrenda. *l. 7. §. 2. de pecul.* Idoneus verò qui & quomodo sit, quemq; finem sibi propositum habeat, sequentia docebunt.

6. Prius autem quæritur: An peregrinatio studioso utilis?

Quam-

Quamvis hæc quæstio omni planè dubitandi ratione carere videatur, argumento à communi omnium observantiâ, usu, & opinione ducto: nihilominus dantur tàm ex veteribus, quàm recentioribus, huius qui utilitatem & commodum impugnare non verentur. Utuntur autem in hoc potissimùm aliorum exemplis & autoritate, ut Lacedæm. Atheniens. Chinens. Moscovit. Socrat. Senec. Psophidii, Æliani &c.

7. Et I. est, quòd Lycurgus cives suos Lacedæmonios non modò vagari lege prohibuerit: verùm etiam advenas in urbem irrepentes abegerit, illos ne diversos mores inveherent, hos ne alicuius noxæ doctores forent. *Iul. Bell in Hermet. pol. p. 7.* Verùm quàm improvidè suis prospexerit, exinde colligere facilè est, quòd ipsæ peregrinationes etiam longissimas instituerit, exque ijs legum Laconensium traditionem hauserit. Et quod majus, hac lege ignominiosam vitij labem populo suo comparavit, dum morum mutationem vitans, inhospitalitatem, illiberaliorum proprium introduceret, timoremq; ab exteris, aut invidiam, more tyrannorum, ijs incuteret, ne solertiores virtutisque magis amantes evaderent: sicque temerario hominum de tribu levi manipulo, capitolium invadere & æternæ sapientiæ SCtm. adulterare ludus fuit. Deus enim per Cancellarium suum Moysen edixit: peregrinos non minus atque cives benignè habendos esse. *Exod. c. 23. Num. c. 15.* Deus Christi ore sanxit, proximum esse diligendum. *Ioh. 15. Luc. 10. ad Rom. 12.* Deus per naturam rationis humanæ integritati impressit, hominis interesse, beneficio affici hominem. *l. 7. de serv. export.* Atqui Lacones & qui sunt erroris socii, ineptiunt contrà, *Lans. orat. 1. conf. Frid. Achill. p. 4.* Imò Lycurgus rem acu non tangit, quasi omni è peregrinatione mali crescerent mores. Sicut enim peregrinantes prolè instituendi & præparandi, (de quibus infrà,) ita bonæ leges, quorundam peregrinorum conatum in mutandis moribus facilè avertere poterunt. Nullus enim dubito, Romanos levi negotio præcavere potuisse, quòminùs futiles Græcorum mores Romanorum gravitatem immutassent.

8. II. Quam eandem rationem ex abusu & accidente sumptam præ se tulerunt Athenienses: verùm illorum legislator *Plato* moderatiorem aliquam cautionem præscripsit, ne scil. nisi seniores (quidam annum 50. ut 12. dell. quidam 30. ipsum intellexisse ponunt) peregrinentur, & cùm redierint, in cœtum aliorum non admittantur, donec probati fuerint & innoxij.

9. III. Chinensium exemplum se nobis offert, quorum institutum mirificè laudat. *Marc. Henning. in lib. 3. hist. de Regno Chin. c. 7.* Attamen videtur mihi superba & tumida illa gens, nimiâ præ φιλαυτίᾳ & arrogantiâ, eò quòd domesticum vitrum peregrino præferant auro, insanire & delirare: dum se duos habere oculos, Europæos unum, & quod reliquum est hominum cæcutire, audacter asserere non erubescant. *Nicol. Vernulæ. in colleg. orat. porcens. tom. 1. orat. 6. dissert. quis inter orbis Monarchas potentissimus.* Unde autem hæc immodestiæ certè, quia glebæ semper suæ domi adhærent, nec sperandum eos veram prudentiam unquam acquirere posse, quæ non nisi ex multarum rerum collectione, earumque inter se comparatione proficiscitur. Nimium enim sibi tribuat necesse est, qui se nemini comparat. *Quint. lib. 1. Instit. orat. c. 2.*

10. IIII. Idem delirium *Moschovitas* etiam hodiè ferè possidet. *Lans. in orat. 1. cons. Frid. Achill.*

11. V. Socrates philosophus peregrinationem ex Platonis relatione, quod nihil conferret, culpat. Injuriam verò fieri Socrati, probare licet, ex responso, cuidam interroganti, cujas esset, dato: Mundanus: *ubi vide Bell. in Her. p. 22.* existimans Mundum communem patriam, & sapienti totum terrarum orbem unicam urbem esse. *Cic. in Paradox.* Et hoc maximè si esset: tamen non tantam eius judicarem autoritatem, ut planè alienos à peregrinatione nos reddere vel possit vel debeat: cùm ipse Deus ad Abram dixerit: *Deut. 10. Genes. 12.* Egredere de terra tua.

21. Nec non VI. Senecæ *epist. 104.* autoritas nobis insufficiens est: qui tamen hominum potiùs abutentium culpam, quàm rem ipsam damnat. Hoc enim sensu legi mihi probatur: scil. (sunt verba Senecæ) quàm diu nescieris, quid fugiendum, quid petendum, quid necessarium, quid supervacuum, quid justum, quid honestum sit, non erit peregrinari, sed errare. Nullum tibi opem feret iste discursus. Peregrinaris n. cum affectibus tuis, & mala te tua sequuntur. Et alibi: Non sum uni angulo natus: patria mea totus hic Mundus est.

13. Sic & VII. Aglaus Psophidius Arcadum pauperrimus, oraculi voce præfertur Gygæ Lydorum Regi potentiâ & opibus beatissimo, licet terminos agelli sui nunquam excesserit. *Solin. Polyhist. c. 7. Val. Max. lib. 7. c. 1. Plin. lib. 7. c. 46. Atqui.*

Non eadem vulgusq; decent & culmina rerum.

facile

facilèe nim cum *Clariſſ. Dn. Præſide Fautore & Præceptore meo ætatem colendo, faſc. 1. quæſt. ex Agri. Tac. q 3. θ. 3.* plebeios & humiles animas domi reſidere, & ſuæ terræ affixas eſſe patimur.

14. Nec 7. Æliani hiſtorici & Pom[illegible] Læti Grammatici exemplum, ab omni quos abſtinuiſſe dicunt peregrinatione, noſtram ſtringit aſſertionem, ſiquidem ut exempla in contrariū *Chriſti D. N. Patriarcharum, Prophetarum, Apoſtolorum, Vlyſſis* aliorumq; non probant, peregrinationem in ſe omnibus eſſe ſuſcipiendam, adeòque utilem & neceſſariam, ut planè abeſſe nequeat: ita etiam allata nihil in contrarium determinativè concludunt: Eos namq; ſolos, qui apti, qui idonei, qui inſtructi & maximè, qui aliquando Rempub. in partibus ſibi credendis gubernari poſſe ſperant. *§. ult. proæ. Inſtit.* peregrè proficiſci permittimus, & inibi ſibi ſuæque Reipub. quod imitentur, profuturum capiant, inde fœdum inceptu, fœdum exitu quod vitent. *Liv. lib.* i. privatorum n. inſcitia tolerabilior, quam eorum, qui R ſp. adminiſtrant. Ideò in his plerunque exitum habuit infelicem & lamentabilem. *Camerar. cent. 1 hor. ſucc. c. 44.* Faceſſere igitur nunc oportet priſcæ ſeveritatis exempla rugoſa: noſtris moribus, noſtro ævo vivendum.

15. Quomodo v. ijs occurendum, qui modernis peregrinantibus obijciunt, cum *Thoma Moro in epigr. hac de re eleganti apud Lans. d. orat. 1. & 2. p. 13. & ſeqq.* redeuntes fermè nihil ex Italiâ & Galliâ ad nos portare & ferre, præter exoticorum vitia ac ſcelera, quibus ſe inquinaverint: Veneris & gulæ exercitium, cui indulgere didicerint: callidas Hiſpanorum machinas, ſtrophas & artes Germanicæ integritati & candori contrarias, quibus in aulis Magnatum, ſubditos ſervorum in modum, vectigalibus, tributis, & collectis onerando, privilegia minuendo, germanicam libertatem (quâ præ alijs gentibus tamquā propriâ fruimur, *Lipſ. in fin. monit. de Eccl. Chriſt. concord. & Attal. Egenolph. diſſ. pro libert. Germ.*) tollendo & auferendo, à Principibus ac Dominis deflectere faciant, odiaque & tumultus incitent, & id genus plurima deteſtandâ curioſitate innovare tentent: vel mores ſcurriles, geſtus incomptos, cæremonias ridiculas, veſtitum varium, linguam affectatam, hiſtrionicâ temeritate ac ſtultitiâ præſeferant, imò probent, jactitent, extollant, Germanicis & paternis omnibus neglectis, faſtiditis, rejectis.

16. Sed,

Parcit

Quàm n. id fiat per accidens, nec possit rei per se bonæ imputari, sapientes norunt. Non cum cane simul & lorum, non usum propter abusum, non commoda propter dispendia: siquid mea ad libræ trutinam examinata, nullum dubium, quin commoda præponderent: cùm possit quis domi corrumpi, & fortassis citiùs quàm apud exteros. Imò fieri potest, ut foris & in Academicis sibi caveat ab his, quæ domi aut indulgentibus materculis, aut oscitantibus patribus, aut colludentibus servis & familiaribus peragere non vereatur. *Iun. in orat.* Nam ut ignis urit, nocetque si attingatur, sed lucem & calorem administrat, omniumque artium est instrumentum, se quis ubi noverit, sic peregrinator ex recto peregrinationis usu incredibile commodū nanciscetur. *Hinc* ex ijs qui peregrè proficiscuntur, comperimus quidem alios, præclaris animi ornamentis auctos, moribusque imbutos melioribus in patriam redire: verùm haud pauciores animadvertere est, qui, eodem peregrinandi instituto labefactati, nullum sibi decus inde parant. *Bell. in Hermet. pol. lib. 1. p. 3. & seq.* Nihil tamen argumenti & rationis hæc suppeditabunt μαμμοθρέπτοις illis, perpetuis matercularum asseclis, ac domiportis cochleis, qui ut plurimum ineffabiles, impatientes, inhospitales, illiberalesq; deprehenduntur: inprimis autem inani persuasione tumescunt, solis sibi judicium ac censionem omnem vendicant, nec putant aliis & alibi Deos esse. *Clariß. Dn. Præses d. l. th. 22.* sed potius stimulus ardorem & amorem peregrinantibus ingentem concitans, exinde crescet, cum peregrinatione insolentes mitescant, philautian excutiant, quantumvis rudes erudiantur, moderatioresq; reddantur, valetudinarii sanantur, nec non magis credant & credantur peregrè qui fuerunt. *vide Bell. in Her. pol. p. 85. & seqq.* imò homines reddit meliores vel deteriores, pro cuiusque natura vel inclinatione: sed verisimiliùs est, aliquem fieri meliorem. Nam quò quis magis, quid se deceat, intelligit, eò vehementiùs ipsum pudet neglecti officij: & etiamsi non omninò sibi temperet à maleficio: tamen ne plane modum excedat, cavet. *Comin. hist. Gall. lib. 10.* Hanc igitur contemnens, haud scio, quid iste curet: negligit animum, quo nihil est præstantius: se ipsum ignorat, quo nihil turpius: corpori servit ignaviæ deditus, quod est illi commune cum beluis, quibus id præcipuum, ut alantur ventriq; indulgeant, à natura tributum. *Paul. Manut. 2. Epist. 25.* nec non nobiliora quæ mobiliora. Divinior enim illa est anima, cœlum quæ imitatur & motu gaudet. *Lips. cent. 1. Epist. 22.* Et ut plantæ interdum si transferantur

rantur felicius ſurgunt: ita ingenia divina, cum fructu plerunq; patriam relinquunt. *Daniel Heinſ. orat. 10.* Quin præſtat eam aliquando negligere, ſapientiâ ut acquiri poſſit. *Caſ. in Epiſt.* Et quis unquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat amæna illa variaque inſpectio gentium, urbium, locorum, *Lipſ. ibid.* Quæ donat juvenibus ſobrietatem, ſenibus affert ſolatium, pauperibus conciliat opes, divitibus eximium decus. Hinc magna cenſetur indignitas, animam, quem vix cælum capit, in ſeſquipedali terræ fruſtillo captivum teneri: maxima iniquitas, paſſerculum liberrimo, per infinitos ſpaciorum tractus, frui aëre, & hominem cæterorum animalium dominatorem, caveæ unius agelli aut urbeculæ includi. Quemadmodum autem alta & ætherea ingenia gaudent motu: ita diffuſæ magnæq; illius patriæ partes nobiliores pedibus & oculis uſurpâſſe, atque cum judicio penitus cognoviſſe, incredibile eſt, quantum utilitatis publicè privatimque, cùm maximo ſæpenumerò gloriæ & exiſtimationis fœnore ſecum trahat: ut mirum haud ſit, optimum quemque patriæ ſuæ amantem, induciis ad tempus cum laribus paternis & jucundâ amicorum conſuetudine factis, admiranda variarum nationũ ſcrutari, mores aſperiuſculos limâ peregrinationis emollire, domeſticam ruſticitatem extero civilitatis cultusq; ſale macerare. *Lans. orat. 1. Conſult. Frid. Achill.*

17. Ergo adeſte, nobiſcum peregrinamini quotquot facultate hâc præditos noveritis: cumque *Iſocrate in Pareneſi* judicate, turpiſſimum eſſe, mercatores tanta maria tranſire pauxilli luci gratiâ: ſtudioſos verò adoleſcentes, terreſtre iter ingredi nolle, ut mentem ſuam ornatiorem politioremque reddant. Delicatus enim ille eſt, cui patria dulcis: fortis autem, cui omne ſolum patria: perfectus verò, cui mundus exilium eſt. *Hugo.* Nam cœlo tegitur qui non habet urnam, & undiqúe ad ſuperos tantundem eſt viæ. *Thom. Mor. lib. 1. de Vtopia.*

18. Sed inferes, hæc omnia aut à Doctoribus, aut ex libris addiſci poſſe. De libris quidem, nemo it negatum, quin domi habeantur, tractenturque meliùs: Et hiſtoria ſuâ amplitudine peregrinationem longè ſuperet: quandoquidem vita hominis eò uſque non extenditur, ut quis ex diuturnâ peregrinatione regionum, & varia populorum cognitione tantum prudentiæ conſequi poſſit, quantum hiſtoria ſubminiſtrat. Hæc enim omnium populorum res geſtas, omnesq; Reſpub. cognoſcendas proponit: illa unius regionis, aut etiam plurium tantùm limitibus, atqúe unius hominis ætate circumſcribitur, nec tamen integrâ, cùm anni maturi ad peregrinandum deſiderentur. Ex-

perimentis tamen & certitudine iter historiam antecellere videtur, ut quæ aliâs à fide historicâ dependeant, in peregrinatione ipso sensu constent. *Bornit. de prud. pol. comp.* Imò lectio, ipsa peregrinatio est. *Her. lib. 2. p. 136.* Non verò tam benè ex historijs, geographicis tabulis, descriptionibus, picturis parieti affixis, vel quibuscunque discursibus, regionum situs, qualitates, ingenia, mores, leges, consuetudines inhabitantium, cognosci poterunt, quàm si beneficio peregrinationis Resp. oculari velut inspectioni nobis proponantur. *Bornit.* Nam,

Principis est virtus maxima nosse suos.

& suam novisse Rempub. ex populorum ingeniis, haut minima civilis prudentiæ pars. *Idem Bornit.* Felicitas autem imperij, ex gentium naturâ dependet. *Bod. in Meth. hist.* sed quomodo quis noverit, nisi cum alijs comparet: Hinc lectionis defectus peregrinatio, peregrinationis lectio supplet. Locupletior enim rerum notitia ex audientium officio & umbratili perlegentium studio, quàm ex oculorum nudâ, quantumvis accuratâ, inspectione suppeditatur. *Bell. in Herm. lib. 1. p. 47.* insipiensque peregrinatio absque auditu & lectione, *Idem p. 37. & 36.* ubi dicit. historiæ & peregrinationes sunt veluti bigæ, quibus vehitur omnis prudentia, quæ nisi concinnè & amicè conjungentur, secus in genui adolescentes optatam peregrinationis metam contingent. In doctoribus aliter suadet ratio mecum. Quæ enim illa, obsecro, tàm felix regio, quæ felicissima ingenia omnia includat? quin sparsa illa, & Deo dispensante, sua cuique terræ velut gemmula, quæ illustret: Hanc adi, hanc audi, & à sacris illis pectoribus, hianti ore bibe abditæ doctrinæ fontes. *Lips. in epist. de pereg.* verùm nec hoc satis: auditus utilior animo, visus corpori: & nescio quo pacto, oculatus testis quantum præstat aurito, tantùm peregrinantis hominis inspectio, præstare videtur, narrationibus & historiarum lectionibus. *Bell. in Herm. p. 36. lib. 1.* Et *Cic. 6. Fam. Epist. 1.* multò magis delectant, quæ videntur quàm audiuntur, juxta illud Poetæ:

Segnius irritant animos, demissa per aures:
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus.

Utrumque igitur observandum: hoc faciendum & illud non omittendum.

19. Nec te movebunt pericula in peregrinationis oceano subeunda. *vide Bell. lib. 3. p. 181.* siquidem χαλεπὰ τὰ καλά, &

Dulcia non meruit, qui non gustavit amara.

Nec

Nec tibi per ventos assa columba venit.

Imò quemadmodum ſpinoſis è dumentis, roſæ ſuaviſſimæ enaſcuntur: ſic ingrata, moleſta, periculoſa, in peregrinationibus, eorum, quæ ad videndum ſeſe offerunt, ſplendore, copiâ, varietate, jucunditate compenſantur: ut montes veſtiti ac ſylveſtres, agri benè & nati, & culti, vineta læta, & aures quæ ſuaviter mulcent multa &c. cùm interim domi qui hærent, non niſi aut gracillantes gallinas: aut trinſantes hirundines, aut crocitantes corvos, aut pippientes paſſerculos, atque columbarum audire pullos ſoleant. *Iun. de per. orat. 7.*

20. Aſt nonne Germania noſtra ab exterorum peregrinatione nos avocabit? Nihil enim in toto terrarum orbe, Europâ præſtantius, nihil in Europa Germaniâ nobilius: tamque omnibus numemeris, quæ ſit abſolutiſſima, ut ita elegantiâ morum, gravitate cæremoniarum, ſtudiorum & Academiarum flore, librorum copiâ, doctorum virorum numero, Aularum culturâ, optimarum Rerumpub. exemplo, omnes reliquas poſt ſe relinquat nationes, *adhibe Bell. p. 60. & ſeq.* Licet peregrinationem Germaniæ cum *Cl. Lanſ. orat. 2. & ult. Conſult. Frid. Achill. Herm. Kirchn. orat. contr. 17. Iun. de laud. Germ.* alijs longè præferamus, non tamen inde ſequitur, nihil planè emolumenti & boni nos ab exteris capere poſſe. Divina namque providentia magnũ hunc mundi hortum, veluti per areolas variè colit, artiumque flores, per gentes ſpargit, nec uni alicui regioni omnia feliciſſima includit. *Cl. Dn. Præſes d. l. th. 14.* Et quemadmodum hortus etiam inſtructiſſimus floſculo quodam odorifero, aut ſanabili herbâ carere poteſt, quæ tamẽ, in nato quodam agro aut prato reperitur: Sic impoſſibile videtur, unã gentem omnibus eſſe dotatam, ita ut alterius non indigeret auxilio, Johannes Henner im politiſchen *diſcurs* von der *peregrination p. 23. Neug. in præfat. tract. de peregr. Loyſ. obſ. 1. Non enim omnis fert omnia tellus.*

Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

Virg. 1. Georg. nihilominus tamen gentes diſperſæ & diſterminatæ divina inter ſeſe beneficia partiuntur, & mercimoniis, artibusque invicem ſibi opitulantur, utque manus manum, hominem homo, domus domum, pagus pagum, civitas civitatem adjuvat, ſublevatque, ſic provinciæ provincijs, regna regnis, altera mundi pars, alteri laboranti, atque egenæ, ut membrum membro præſtò eſt, auxiliatur, ſubſidia fert ad vitam neceſſaria. Unde mundus à Philoſophis magnum animal di-

citur. *Bell. lib. 1. de peregr. prud. p. 41.* Ergo peregrinamini, patrijsque cum laribus inducias colite, nullis parcite sumptibus, (ita tamen ne superent reditus, aliàs diuturna res familiaris non erit, *Plautus*,) siquidem nō erret, qui necessariam eam esse pronunciet, eò quòd hâc intermissâ ipsa societas humana, quæ mutuis commerciis & operibus alitur, ruinam minetur: Quomodo quæso in metuendis & excipiendis legatis, in pangendis fœderibus, in colendis amicitijs, in repellendo hoste benè & feliciter progrediemur, nisi mores, linguæ, & bellica instrumenta probè nobis erunt cognita? Certè similes erimus *Zonaræ, qui tom. 3. p. 28. & 48.* Hispaniam, unam Iberiæ urbem esse scribit: Similes Italis quibusdam, Germaniam unam eandemque civitatem esse putantibus. *Camer. cent. 1. hor. succ. c. 44.* Et Ægyptiorum Onocephalis, nec malè nos riserit Antisthenes cum Atheniensibus, quòd hoc laudis cum testudinibus & cochleis commune habeamus.

21. Hoc ut ut sit, semper tamen exteros amare, æstimare, colere Germanos verò cùm *Cl. Lans. in conclu. Consult.* venerari oportet, eorumq; peregrinationes alijs præferre, cùm turpe sit, hominem esse, hominis naturam nescire: turpissimū, in patriâ vivere, patriam ignorare. Quemadmodum etiam illam præfert *politicus elegans antiquus Doct.* Sebast. Brandt im Narrenschiff *tit.* Vnnütz studieren:

Der rechten Kunst man nit thut achten/
Vnnütz Geschwetz allein betrachten/
Domit so gat die Jugent hyn
So sint wir zu Lyps/ Erdtfortd/ Wyen/
Zu Heydelberg/ Mentz/ Basel gstanden/
Kummen zu letst doch heim mit schanden/
Etlicher acht sich hoch darumb/
Das er auß Welschen Landen kumb/
Vnd sy zu Schulen worden wiß
Zu Bonony/ Pavy/ Pariß/
Zu hohen Sien in der Sapientz/
Zu Pictaviß vnd Orliens/
Vnd den Rorraffen gesehen het/
Vnd meter Pyer de Conniget/
Als ob nit ouch in Tütscher art

Noch

Nöch wer Vernunfft/ Synn/ Höubter zart/
Domit man Wißheit/ Kunst mög leren
Nit not/ so verr zu Schulen keren
Welcher will leren in sym Land/
Der findt yetz Bücher allerhandt/
Vnd allenthalb gelehrte Lüt/
Die er mög fragen alle zyt/
Das nieman mag entschuldign sich/
Er wel dan liegen lasterlich/
Man meint ettwan es wer kein Ler/
Dann zu Athenis über Mer/
Darnach mans ouch bin Walhen fandt/
Jetz sicht man Kunst in Tütschen Land/
Vnd gbrest vns nüt/ wer nit der Win/
Vnd das wir Tütschen vol went sin.

Non autem omnem improbare peregrinationem, sed inconvenientem, scil. quando exotica paternæ præfertur, & ante justam præparationem suscipiatur: & rubrũ arguit, & *Periphrasticus eius interpres D. Iohan. Geyler Keysersbergius Concionator Argentinensis in naviculâ fatuorũ, turba 33. feria 5. post Iudica 6. April. lit. K.* sed quid hæc omnia ô Patres!

Ein Ganß ist geflogen vß/
Vnd gagack kumpt wider ze Huß.
Quisquis ab æde sua patria volat improbus anser,
Ille domum rediens anser ut antè manet.

Nec non Ludwig Dix *glossator autoris* deß Olden Sächsischen Reynicken Voß *lib. 2. c. 6. p.* 172. eundem citans, quando dicit: Dat de Studenten der guden Künste/ mehr alse des Bers vorschonen. Darumb spreckt D. Sebastian Brandt also:

Mennich sinen Söne ock van sick sendet/
Vnd menet ydt sy gar woll bewendet/
He menet/ he schöle döget lehren/
So kan he nicht dann Gelt vorteren/

Vnd kumpt wedder tho Huß erger dor/
Alse he was/ do he ersten Vthfor.

22. Evictâ necessitate peregrinationis ipsum studiosum adolescentem, velamine itineratio, quo contra cœli injurias, ad propulsanda mala & custodienda bona possit uti, vestire & induere studebimus. Hoc igitur ut eò facilius & feliciùs à nobis perficiatur, versabimur vel in præparatorijs, vel ipsa peregrinatione.

23. Rectè autem in præparatorijs procedimus, si vel ipsã personam, eamque & piè, & religiosè & politicè, vel eius adjuncta consideraverimus.

24. Peregrinans jam jam patriam relicturus, felicem sibi itineris successum â Deo T.O.M. exoptet, & se suaque omnia, veluti rerum omnium propugnatori fortissimo, diligenter committat, eumq; ex intimis cordium penetralibus roget, ut velit peregrinationem Reipub. utilitatisque causâ susceptam, & fortunare, & ad nominis sui potentissimi gloriam, patriæ verò amplificationem & honorem bonitate sua divina dirigere. *Loyß. obs.* 7. Statim enim à primordio omnium nostrarum actionum *l. 2. C. de off. praf. prat. Afr.* rebusq; in secundis & prosperis Dii placandi sunt, ut eos in rebus adversis confidentiori animo invocare possimus. *Camer. c. 1. cent. 1. medit. histor.* Nam Deum qui ducem habet, virtutem comitem, omnia adversa facilè superare potest. Hic Cyclopis specus introibit, sed reveniet: solis boves videbit: sed abstinebit: ad inferos demeabit, sed ascendet: scyllam præternavigabit, nec abripietur. Circes poculum bibet, nec mutabitur: Latophagos accedet, nec remanebit: Syrenes audiet, nec accedet. Præter crebras orationes, studiosus peregrinans maximè fundatus sit in vera religione, eiusque præceptis domi quam diligentissimè imbutus, lectionem SS. Scripturæ & Theologiæ in manibus habeat, ut omnes cogitationum sagittæ, aut exterorum ictus, quibus adolescentes, vel visu vel auditu percuti solent, huiusmodi clypeo repellantur. *Hier. 3. part. epist. 15.* Quicquid enim dubitante & vacillante conscientiâ fit, id peccatũ est. Multò magis, quando divinæ legis sanctitas aut nesciendo omittitur, aut negligendo violatur & offenditur. *l. 1. C. de Crim. sacril.*

25. Deinde consideratur aptitudo: *an scil. quis sit idoneus nec ne: secus qui, indiget præceptore seu inspectore.* Tam autem hoc examen est necessarium, ut exinde vel emolumentum vel periculum & dispendiũ

peregri-

peregrinationis ſperandum ſit. Hinc omnis peregrinans cunctas expendere debet circumſtantias ſuasque explorare vires, nec illas peregrinationes, quibus ſe putat imparem, affectare. Hæc enim infirmitas culpæ annumeratur, ſecundum JCtos. *Loyſ. obſ. 4.* temeritatisque eſt, onus cui ferendo par eſſe nequeas, ſuſcipere: ſtultitiæ, velle ſufferre. Imò ipſe princeps in hoc ſollicitus erit, ne ex ipſius Principatu exteras ad nationes proficiſcantur, qui minùs idonei, nullis exculti moribus, neceſſarijs non inſtructi ſumptibus &c. præſertim ſi Magnatum aut aliorum honoratiorum ſint filii: Uti hunc morem in *Anglia* hodiè vigere videmus, ubi nullus ex Procerum filijs, ſine conſenſu Regis ad peregrinationes admittitur. *Keck. lib.1. ſyſt. pol. c. 12. p. 227. Kirch. orat. contr. 6. p. 94.*

16. Eſt autẽ idoneus I. Juſta & media apud quẽ floret ætas: quæ & motum peregrinationis quoad corpus perferre poſſit, & eâ ſit animi ſolertiâ, ut fructus utiles ex peregrinatione percipere queat. Ipſa namque natura dictat, ſenes, infantes, & eos, qui non valido ſunt corpore, ad peregrinationis acerba minùs idoneos eſſe *Loyſ. obſ. 104.* Infantes, eò quod judicium aut nullum, aut certè imbecille & lubricum habeant, multis captionibus ſuppoſitum, multorum inſidiis expoſitum, utpote quod experientiâ nondum eſt corroboratum. *Sagitt. in diſp. de peregr. rect. inſtit. θ. 41.* Senes ob corporis conſtitutionẽ defatigatam, labores ad perferendos minus aptam, tum humidi radicalis abſumtione, tum nativi caloris attritione. Non mihi placet ſententia *Platonis*, quam probare videtur. *Salom. Neugeb. in tr. de peregr. p. 67.* Illam vitæ humanæ periodum, quæ ab anno ætatis quinquageſimo ad ſexageſimum uſque extenditur, peregrinationibus convenientiſſimam eſſe, eò quod domum reverſi Senatui, quæ viderint, quæ exploraverint, referre poſſint. Verùm vagantium Platonicorum partim miſereor, partim inane hoc præceptum rideo. Nam potius juxta Catonem cum Iſocratis diſcipulis apud inferos cauſam acturi ſunt Rhadamanto prius, Minoi, Æaco judicibus ſignificent, quàm in Reipub. uſum ea ipſa conferant, ad quam etiam, ſi reptando pervenerint, metuendum eſt, ne ſimul cum cæteris ſexagenariis de ponte deijciantur. Cominus autẽ addiſcere leges, memoriter audita retinere, obſervare mores, itinera metiri, labores ſubire vergentibus ad vitæ occaſum neq; facile neque utile eſt, imò nec poſſibile videtur. *Iul. Bell. in Her. pol. lib. 1. p. 11. & 12.* Et licet negare non poſſim, ſed potius lubentiſſimus largiar, teneriorem ætatem, aptiorem ad ſpectandum, obſervandum, apprehendendum

dum & ſeligendum. *arg. l. 37. de ædil. edict. l. 5. C. de off. rect. prov. gl. in l. Gall. verſ. ſi filius ff. de lib. & poſt.* non ita ad judicandum, ratiocinandum, ſeligendum & conſtantiam. *arg. l. 2. de minor.* mentisq; oculum tum primum acutè cernere, cum corporis oculus defloreſcit. *Plato.* Non tamẽ idcirco quicquam de peregrinandi utilitate huius ætatis detrahitur. Quanquam enim juvenis, obnubilantibus animum permotionibus totam prudentiam nunquam adipiſcitur: nihilominus dum Rerumpub. inſtituta; diverſosque nationum mores circumſpectat, & perluſtrat, ex collectis, multiplicatisq; ſingularibus & experientiis, velut ex ſeminibus, celerius, uberiusq; oritur, & in lucem prodeat prudentia neceſſe eſt. Animus enim juvenilis perinde eſt, atq; ager ſemina nutriturus, qui ſpinas & tribulos neglectus, & diligenter & induſtriè cultus, incredibile eſt, quàm maturos, quam lætos poſſit afferre proventus. *Herm. p. 36.* Nec ſemper & indiſtinctè juvenes ſenibus poſthabendi, licet præſumantur. Contrariâ enim veritate ſæpius id diluitur: Quippe reperies non rarò juvenes, ſenes prudentiâ longè ſuperantes: reperies qui ætate valent, haud tamen peritiâ, quod noviſſimè & latè perſequitur. *Barth. Agricola lib. 2. politico hiſt. de ætat. ineunt. offic. c. 15. & c. 13. p. 205. Bornit. de prud. pol. comp. & Cic. lib. 2. epiſt. fam. 15.* Ego de provincia decedens, puerum præpoſui provinciæ. Puerum inquis? At quæſtorem: at nobilem, at omnium ferè exemplo: neque erat ſuperiore honore ullus, quem præficerem. Proinde aut florente & media ætate, aut nunquam itinerum labores ſuſcipite. Hoc brevitas vitæ, præſertim in ultimâ hac mundi ſenectâ, quâ ne quidem ad medietatem noſtræ ætatis annos protrahimus, copia & varietas addiſcendorum admonet: Et quod deeſt juvenili prudentiæ, paulatim experientia vobis comparate, & domi de ijs, quæ in peregrinatione ſe obtulerunt, judicate & ad uſum omnia transferte: cùm corpus à trigeſimo uſque ad 35. animus v. ad nonum uſque ſupra quadrageſimum & circiter vigeat, prout teſtatur *Ariſtot. in Rhet.*

27. II. Requiritur *prudentia politica*, quæ ſciat, in quæ inquirere & quid de quæſitis judicare debeat. Magnũ enim Dei beneficium eſt, valere ſenſu communi & judicio naturali. *Comin. lib. 5. hiſt. gall.* quod adjuvatur prudentibus à viris, mutisque conſiliariis, domi diligenter qui evolvendi, ne interea, dum tempus ſtudio rerum civilium impendendum ſit, fortè aliis inferioribus diſciplinis, quibus domi antè incubuiſſe oportuit, intricetur, quod maximo impedimento & moræ eſt. *Bornit. de prud. pol.*

28. III.

28. III. *Præter animum historiis Rerump. quas lustrat aliquantum præparatum, afferat etiam linguæ usitatæ cognitionem*, aut primordia, ita ut ei sufficiat, vel intelligere tantùm, etsi non intelligatur: vel intelligi loquendo ab alijs, etsi scriptione idem nequeat *Neug. p.8*. *Bor. de prud. pol. comp.* & rectè pronunciare possit, ubi perferre & tolerare debet cacchinos inevitabiles, quos per ineptam pronunciatonem & erroneam casuum temporum & verborum transpositionem provocat. Non enim ille risus ex despicientia & derisione, sed ex imperfectæ imitationis oblectatione quadam proficiscitur. *Bell. in Herm. p. 77.* aut certè neutrum afferre si poterit, utatur interpretibus, cùm nulla peregrinatio ad exteros absque adminiculo linguarum commodè fieri possit, in primis ob necessariam cùm exteris conversationem, multipliciumque rerum indagationem. Licet enim latinè scias: non tamen omnibus in locis, præsertim in itinere, linguæ latinæ periti reperiuntur, ubi cū plebe agendum. At quanto cùm incommodo & periculo ignari linguarū peregrinentur, testes sunt ij, qui periculum itineris fecerunt, & nescio, an forte ut sensa animi sui rectius exprimant, aut alia de causa etiam viri literatissimi patrio idiomate uti malint. *Bornit. d. l.*

29. Nec non IIII. Ars pictoria idoneum magis peregrinantem reddit. *Alsted.* ut si non exquisitam, saltem adumbratam atque rudem pingendi facultatem habeat. *Neug. p. 103.* Non enim parum commoditatis aut utilitatis lineari figurâ adumbrandâ regiones, urbes, arces, ædificia, plantas, animalia, variosq; locorū situs afferet. *Idem p. 50.*

30. Adiuncta non minus, ut ipsius personæ aptitudo, cautè seligenda: quorum primaria sunt, comites, qui varij juxta personæ varietatem. Aut enim præsunt, aut subsunt. Præsunt Inspectores à parentibus præfecti, ubi non rarò peccatur, quando comites potius, quàm præceptores, vel quod gravius, inspectorum loco seductores per avaritiam aut imperitiam filijs dantur. *Neug. p. 72.* Suis igitur liberis benè parentes prospiciant necesse est, ut scil. tales præficiantur, in quibus & voluntas & facultas instituendi appareat, nec minùs exemplo, quàm præceptis præsint, ita quod vel tenerrimæ desit ætati, vel juvenili ignorantiæ vel scurrili petulantiæ, eorum gravitate, doctrina & monitione suppleatur. Horum autem provincia quàm res sit ardua, docet. *Neug. p. 189.* simili modo & in eorum qui subsunt *famulorū* scil. adjunctione cautè agendū est, ut sint fidi, obedientes ac modesti. Augentur v. vel minuuntur proprii comites pro personæ dignitate.

31. Insuper peregrinans eligat sibi equum, laboribus assuetum & super omnia mitem tractabilemq; non ferocem, ne homo sasillum animæ periculum incurrat. *Loys. in method. apod. obs. 130.* vel *Asinum, Mulū*; pro regionis consuetudine, nec *Canem* secum sumere inconsultum erit, ob singularem eorum fidelitatem & sagacitatem, quam doctè describit. *Camer. cent. 1. c. 24. medit. hist.* Verùm multis quoque exitio fuerunt, Ergò neglecta si forma externa, aptior, dummodo interna sit bona.

32. Succedunt adjuncta inanimata, quæ non nisi necessaria assumenda, quibusque carere nequeamus: superfluis omnibus rejectis, quæ & impedimento peregrinanti esse solent, & alios ad furandum pelliciunt. Nam secundum *Senec.* opes bona sunt insidiosa, quæ nonnunquam in pericula possidentes conjiciunt. *Neug. pag. 74.* Quicquid igitur à sapiente peregrinatore diligenter prævidetur, facilius cùm de necessitate contingit, superatur. *Loys. obs. 147.* Melius enim est in tempore, quam post vulneratam causam remedium quærere. *l. fin. C. quan. in integr. restit. necess. arg. l. 6. ff. quod falso tut. autor.* Sunt a. illa, *libelli precationum & cantionum*: ubi talem nancisci laboret peregrinans, quo in suspicioné religionis non vocetur, cuiusmodi sunt *Precationes Avenarii*, quibus & ipsos uti Pontificios certum est. Item *Itineraria & libelli Geographici, scriptoresq, regnorum*, quò facilius in omnia in quirere & ad finem sibi propositum collimare liceat. Aliàs omnia transeundo annotare, imò & singularia maximeque necessaria, admodum difficilè videtur. Ante omnia verò domi non obliviscatur *schedæ pugillaris seu pinacum*, quibus diligentissimè inferat locorum distantias, describat materiam, inscriptiones & monumenta antiqua &c. annotet & depingat formam & externam & internam. *Hæc enim* memoriam refricant: & voluptatem olim non pœnitendam afferent. *Neug. p. 103.*

33. Solarium vel Horologium sciotericum idq; parvū, quo diei quantitatem examinare possit, habeat. Sonans verò minus tutum apparet, cùm nummorum copiam nebulonibus promittat.

34. Sumptus seu pecunia, ut omnium actionum nervus, ita & peregrinationis unicus, instrumentum principale, seu mensura indigentiæ, cui obediunt omnia, Geldt regiert die Welt: cùm aureum verè sit hoc seculum, ubi omnia auro venalia; inprimis verò ad studia humaniora feliciter inchoanda, felicius continuanda, felicissimè absolvenda

venda pecunia exigitur. Parentes ergò liberis suis sumptus tales denegantes, suâ personâ dignum non faciunt, dummodo id per fortunam & Plutum possint: quia eosdem domi alere & sustentare tenentur. *Sagit. d. disp. 8. 46. 48.* Præter diligentissimam & vigilantissimam pecuniæ custodiâ, occultationem & observationem, sollicitus quoq; erit peregrinans, *qualis, quantaq; huic regioni vel provinciæ sit usitata.* Vnaquæque fermè natio monetam habet propriam. Vigilantem itaque se præbeat in indigando apud eos, qui notitiam huius rei habent, ut sunt mercatores, tabellarij: magnum exinde sentiet commodum. *Loys. 114.* Num verò summâ itineri sufficiente domi se instruere, an per numularios & literas commutatitias nancisci debeat, eleganter discurrit. *Dn.* Johan. Henner in politischen *discurs. c. 3. p. 40. & seqq.* Meâ sententiâ consultissimum foret, si commodè & cautè summam pecuniæ usitatæ vestimento inserere possit. Hoc enim pacto usuras, diminutiones, lucrũ, banccæruptiones & alias mercatorum strophas evitabit. Non autem summa illa debet esse nimia: tum ne itinerantem gravet: tum ne periclitetur in viis & teloniis, ubi non paucis in regionibus moris, ne quis ultra definitam summam exportet. Habent tamen & literæ sua commoda, præsertim generales, & si à mercatorum exactionibus sibi caveatur, Poterunt hæc omnia variatis circumstantijs variari. Quibus verò cum *paupertate* confligendum est, & proprijs destituuntur sumptibus, vivere ut alienis possint, laborent, ea subeundo ministeria, quæ suæ peregrinationis fini non sint contraria, nec famulos agere pudeat: cùm necessaria in maximis habeantur bonis, & quò gravior periculosiorq; erit conflictus, eò illustrior futura est victoria, si felici successu peregrinationes absolverint, omnesq; difficultates exantlaverint. *Neug. 70. vid. Loys. obs. 20. & seqq.* vbi famulis præcepta peregr. suppeditat, nec non *Neug. p 200.*

35. Vestes insuper peregrinans, vel longas, breves, latas, angustas diversi colores, ut jubet locus, assumat, usque adeo ut si fortè apud Indos eum esse, contigerit, neque plumis avium indui recuset. Sana tutaque erit imitatio, saltem quia vestibus externis indutos plebecula gravatim & illibenter aspicit, sæpè apud rudiores gentes infesta est. *Herm. p. 220.* Nam qui moribus aliorum se accommodare studet, multò magis vestitu ijs simili utatur. *Neug. p. 75.* Non autem debent esse, molles, delicati, leves, luxum redolentes, multæ, sumptuosæ: cùm exterior superfluitas interioris vanitatis indicium sit. *Loys. obs. 146. Herm. pol. lib. 3. p. 221.* sed potiùs puræ, fort. s, & accommodæ, quibus pul-

verem & reliqua itineris tædia superare possimus. *Necessaria erunt diurnæ*, petasus, galerus, caligæ, superfemoralia, ocreæ, chirothecæ, calcei, subuculæ & sudaria, munditiei ac sanitati etiam in sudore excipiendo conferentia. Quod si multas subuculas secum portare nequeat in itinere: cùm fortè conquiescet mundandas curet. *Noctu* proderit epibole linea super reliquas vestes, si fortè lectorum suspecta mundities. *Neug. 76. Loys. obs.* 147. Omnia igitur ornamenta & superflua, ut torques, aureos annulos &c. deponant itinerantes. *Herm. pol. p.* 220.

36. Ne autem ad excipiendos ictus & pugnandum armis careat peregrinans, prospiciat sibi de gladio Ulysseo & pugione licito, quo cæsim magis quàm punctim utatur apto; præter id enim, quod variis in itinere pateat usibus, monendum & hoc venit, non paucis in regionibus eiusmodi mucrones & sclopetas minores esse prohibitas. Id quod in Flandriæ pago quodam prope Domkirchen magno cum periculo ipsemet expertus testor.

37. Denique cum Achille peregrinans non vereatur coquinariam artem exercere, & modos ciborum simplicissimorum præparandorum in patriâ suâ discere: ne cùm austero & imperito caupone malè parata dehiscat, morbum sibi adsciscat. Discat igitur præparare ova, pisces, carnes, juscula & alia, & si fortè diversorium nulla sit copia & commoditas, cibaria quæ exiguo sumptu possint parari, & facilè conservari, pro numero & proportione dierum atq; comitum assumenda. Quod faciendum illis, qui per solitudines ac deserta proficiscuntur, vel per maria fluctuosa ac flumina importuosa navigant. *Neug.* 74. Nec inconsultum erit balsamo & medicamentis confortantibus esse instructū ex medicorum præscripto.

38. *Fuimus hactenus in præparatoriis: nunc ad ipsam peregrinationem progrediemur, considerantes quomodo quis aptus jam eam subire & suscipere debeat, vel ratione suæ personæ vel ratione finis. Vbi occurrunt & facienda & fugienda. Facere autem ea nobis convenit, quæ honesta, utilia, nostrâq; personâ digna, aliis verò grata, non invisa, non odiosa.*

39. Ante omnia autem sit pius & religiosus: sedulò manè & ante somnū, ante & post cibū, nec non ipso in itinere cantionibus precibusque Deum invocet. Est autem oratio justi clavis cœli: ascendit precatio, & descendit Dei miseratio: licet alta sit terra, altū cœlū, audit tamen Deus linguam, si mundum habeat conscientiā: cum sensibus loquitur, si sit solus noster gemitus *August. in serm. quadr. c.* 4. quantum igitur

igitur patrio & sincero cultui propter incommoditatem peregrinationis decedit, tantum internæ pietati accedat. *Loys. obs. 60.* partim Deum ob bona præsentia præteritaque laudibus celebrando & ob futura de felici omnium rerum successu, redituque jugiter precando: partim humili ac seria peccatorum nostrorum confessione veniam eorum à Deo petendo. *Neug. p. 50.* Item pro omnibus beneficiis gratias agat. Si enim divinitas, quæ gubernat hunc mundum, incredibili beneficentiâ genus humanum sustentat, & quasi paternâ clementiâ fovet, vult profectò gratiam sibi referri & honorem dari. *Lactant.* Non verò animus est abijciendus, si non protinus Deus nos exoratores dimittat, sed per δοκιμασίαν probet. Summa namq; ars & sapientia piorum est, credere invisibilia, sperare dilata, diligere Deum ostendentem se tanq; inimicum & hostem, & sic usque ad finem perseverare.

40. Insuper omnem peccandi occasionem quantum fieri potest, vitabit, ne agnitione iræ Dei & metu pœnarum conscientia affligatur, quæ, ut in conspectu hominum gratiosa est facies pulchra: sic in oculis Dei speciosa est, si munda. *Chrysost. vid. Herm. pol. lib. 3. p. 186.* Nam est profectò Deus, qui, quæ nos gerimus auditq; & videt. *Plaut.* Ergo si ob hominis præsentiam abstinemus à peccato, quin multò magis ob Dei vindicis præsentiam peccare horremus: cum nullum maleficium Deus inultum sinat, etiamsi diuturniorem aliquando impunitatem concedat. *Comin. lib. 6. hist. gall.*

41. Peccamus autem in peregrinatione vel maximè simulando veram religionem. Ubi 1. quæritur: *An licitum sit in religione sine conscientiæ læsione simulare?* Quod quidem Elcesaitæ, referente *Gregorio de Valent. Tom. 3. disp. 1. q. 3. punct. 1.* affirmarunt, sufficere ad salutem, ut aliquis fidem habeat in animo, & propterea non esse peccatum tempore persecutionis illam verbis negare, multò minus celare. Nos cum *M. AEgidio Hunnio in disp. de simulat. θ. 12.* distinguimus inter confessionem à nobis postulatam, & non postulatam. Si confessio nostræ religionis à quocunque etiam postulatur, ita ut finis & conditio veritatis fidei confessionem urgeat, nullum simulatio habebit locum, sed veritas rotundè & apertè est dicenda per *1. Petr. 2. v. 1. & c. 3. v. 15. Psal. 116. v. 10. Rom. 10. v. 10. Matth. v. 32. 33. Iohan. 10. v. 27.* Licet enim veritatis occultatio conferat ad salutem nostram, destrueret verò honorem Dei, qui saluti nostræ præferendus omninò est. *Hunn. θ. 21.* Si verò confessio nostra à nullo postulatur, neq; gloria

Dei & humanæ utilitas, quæ vel totius Reipub. vel privata proxima, vel sui ipsius, id exigat piè quis tacere potest, quæ taciturnitas fit etiam absque abnegatione. Nemo enim tenetur seipsum conjicere in periculum. *c. 1. de Cler. resid. in 6.* nec necesse, ut quis in aliquo loco versans ultrò se ad confidendum offerat, suamq; religionem alijs revelet. *Hun. d. l. 8. 19.*

42. Verùm 2. controvertitur: *Num quis de religione non quæsitus, non tantum veritatem & fidem suam sine conscientiæ læsione occultare poßit, sed etiam falsam simulare?* Id quod impium & detestandum judicamus, eò quod S. S. Scripturæ expresse contrarietur. *2. Cor. 6. v. 14. 15. Ephes. 5. v. 6. 7.*

43. Hinc facilis est responsio ad 2. quæstionem: *Num quis bonâ cum conscientiâ cultui aliorum fano interesse, eumque verbis, gestibus, crurumque flexionibus approbare poßit, vel saltem si approbare videatur?* Et de his dicimus, quòd malè agant, conscientiamq; maximè lædant. Peccant namq; illi tripliciter. 1. Contra Deum, cuius honor per hoc factum læditur & extenuatur. 2. Contra proximum, cuius conscientia hoc ipso facto læditur. Putat enim proximus illum alterũ ex toto corde hanc doctrinam approbare & maximè offenditur. 3. Adversus seipsum, quem in peccata projicit, & filium æternæ damnationis facit. *Hunn. d. disp. 6. 25.* Multò minus præter externos ritus si internè eos imitantur, probandi sumus: uti ille *studiosus iuris*, qui interrogatus, cur sacrâ synaxi unâ sub specie usus? respõdit, usus fui *in quantũ de iure.* Quid verò, si absque eiusmodi simulatione rerum elegantissimarum aspectu destituamur? Ego certè malim piscatoriã simplicitatem, quàm Chrysippæã subtilitatem cum impietate conjunctam: multoq; præstantius, post veram Dei agnitionem judicarim, bonã conscientiã, cum mediocri eruditione. *Reusn.* quàm malam cum profundâ: siquidem Deo magis, quàm hominibus obediendum. Adeamus itaque ea loca, ubi religio conscientiam non lancinet, laceret aut laniet. *Sagitt. d. l. 8. 58. & seqq.* De diebus feriatis. *vid. Loys. obs. 150. & Neug. p. 81.*

44. Non autem sufficit, aliorum ne sociemur cœtui; verùm in quantum possumus, nobis caveamus, inter peregrinos secundum receptam opinionem hominum, cum vitulinis *de articulis fidei statuere*, zelum falsum prætendentes:

Sæpè scelus cœlum Zeli velamine texit,
Cui Zelus cœlum est, non facit ille scelus. *Loys. obs. 29.* quanta namq; pericula & damna his è curiosis & immaturis disceptationibus

extra

extra vocationem institutis, proficiscantur, illi, hac in re qui minus cauti, testatum facient: Imitemur potius *Thomæ Mori. lib. 2. de opt. Reipub. stat. p. 274.* cives Utopienses, qui nihil sollicitius observant, quàm ne temerè quicquam ullâ de religione pronuncient. *Adhibe Bell. in Herm. pol. lib. 1. p. 65.* Henner *d. tract. p. 38.* At si fortè præter culpam & spê omnem peregrinans propter religionem aliquid pati cogeretur, non est quòd animum abijciat suum. *Loys. obs. 62.* sed cogitet, crucem piorum esse pignus hæreditatis, signum paternæ adoptionis, medicinam carnis, causam sobrietatis, & ferculum quod suis Dominus apponere soleat. *Hug. Cardin.*

45. Animâ ita defensâ, corporis tum valetudinem tum securitatem curet peregrinans. Curabit autem valetudinem optimè, *Hypocratis* regulæ si obtemperabit.

Non obruatur alimentis, non exsoluatur exercitiis.

Unica namq; morborum causa est varietas ciborum, *Antiphanes*, A patrio igitur ad peregrinum victû pedetentìm migrandum. *Loys. obs. 82.* à fructibus recentioribus Italiæ & Galliæ, Henner *d. l. p. 40.* à somno inconveniente. *Neug. p. 63.* à cibis quibus non esurientes ad edendum & potibus, quibus non sitientes ad bibendum allicimur, abstinendum. *Neug. p. 59.* Luctandumque cum proprio temperamento. *Herm. pol. lib. 1. p. 58.* quod fit si tempora commoda itineri expectamus. *Loys. obs. 149. 152.* diætam observamus, qua de Medici, in primis *Guilhelmus Gratarolus lib. sing. de Regimine iter agentium, Marsil. Ficinius de studi. sanit. tuenda. Ranzovius, schola Solernitana. Neug. p. 60. & seqq.* & alij, ad quos brevitati studentes lectorem remittimus.

46. Securitas peregrinantis consistit in diversoriis vel itinere. Iter tutius redditur, si diurno peragatur tempore, & ad defensionem ductoribus & protectoribus (Germani das Geleid/Belgæ Convoy appellant) certis & fidis erit munitum. *Loys. obs. 134.* aut comitibus stipatum. In diversorijs verò eligendis judicium peregrinans adhibeat, ut honesta, fida, non suspecta sint. Nam in lustris & ganeis morum quidem semper, sæpè etiam valetudinis & opum jactura fit. *Neug. p. 75.* Sed si accideret, ut difficultate itineris desertis & suspectis, vel etiam inhonestis diversorijs uti cogatur, tantò conspectior erit, tum in dictis, tum in factis, quantò majora erunt pericula: cubiculi situm & fidem januæ explorabit: de obice idoneâ sollicitus erit, & ita se suosq; reservabit. *Loys. obs. 138.* pura cubicula seliget. Opus namque est in lo-

dicibus

dicibus dignoſcendis homine emunctæ naris. Linteamina igitur & cervicalia munda ſunto, atq; ut haberi poſſint, nullis ſumptibus parcito. Si non poſſint, ſudariolo cervical tegito. Attamē ratio flagitat, ut nunquam ſine ſuſpicione degat in eiuſcemodi diverſoriis: nec facilè cuiquam credat, quantumvis in ſpeciem amico, nec arridenti, nec amplexanti, nec etiam dejeranti. *Idem d. l.*

47 Alijs grata exhibet peregrinans, ſi ſit virtuoſus & benè moratus. Maximum namq; judicium in peregrinatione, teſt. *Comin.* requiritur, non tantum ut cognoſcat & apprehendat mores ſibi convenientes: ſed etiam ut diſcat, modorum diverſitatem, quibus erga alios pro differentiâ ſit utendum. Alium ſe præſtare debet exteris, aliū conterraneis: alium comitibus proprijs, alium novis & alienis: alium juvenibus: alium ſenibus: alium hoſpitibus: alium eorum ſervis: alium majoribus, alium minoribus, alium paribus: alium doctis, alium indoctis. *Loyſ. obſ. 64. & 65.* Erga conterraneos & proprios ſit fidus & promptus. Qui enim in patria tibi civis erat, foris patris loco complectendus eſt. *Loyſ. obſ. 37.* Parciùs tamen cum ijs inter exteros verſandum, & exterorum conſuetudinem (cæteris paribus, & ſalvo honore, qui nunquam ipſis denegandus) eſſe præferendam, judicarem, eò quòd aliquando ſatius, & cum fine peregrinandi congruentius ſit, crediderim. *vide Bell. lib. 3. p. 174. & ſeq. Bornit. de prud. pol.*

48. Comites ſibi ſeligat certos, delectos, jucundos, vehiculi qui inſtar, æqualis ſcopi & ſtudij, nec non certum numerum qui Gratiarum compleat, Muſarum non ſuperet: ne multitudo moleſtum, paucitas infeſtum reddat iter. *Loyſ. obſ. 136.* Horum certè quos ſemel in comitatum ſuum admiſerit, mores non tam oderit quàm noverit: eosque velut amicos intimos complectetur. *Neug. p. 72.* De incertis verò & obiter conjunctis, malos quos putabis, nunquam ſuſpicio exuatur. Equiſones, Nautas, Muliones, aurigas, veredarios, curſores & tabellarios non quoſvis aſſumat, aſſumtos liberaliter tractet. Hi enim tanquam canes famelici, cùm turpis lucri ſint cupidiſſimi, vel exiguo iniecto bolo, vel hauſtu cereviſiæ placari poſſunt: blandis inſuper verbis in officio contineri. Ægrè enim admodum ferunt alienas ſordes, ipſi ſordidiſſimi. *Neug. p. 71.* Nec erubeſcat eos conſulere, variaque expiſcari: ſiquidem multum prodeſſe poterunt, in monſtrandâ viâ & modo tractandi moderandiq; equos &c.

49. Erga alienos ſit humanus & officioſus moribus, alloquio

alloquio & salutatione. Lenior enim erit quisq; socius & in communi Repub. civis melior, qui liberius salutaverit, imò salutationes anteverterit, neque sub rusticam illam nobilitatis persuasionem, stolidámve quorundam superbiam imitatus fuerit, qui usque adeò Demeæ sunt, ingenioq; agresti, ut vix salutati, resalutent. *Herm. 178.* Accommodationi cultus & morum æqualiũ studeat, quæ æqualitas pacis & tranquillitatis est altrix, inæqualitas verò seditionis seminarium. *Loys. obs. 36.* modestiam liberalem præ se ferat, in ipso motu, gestu, incessu. *Idem 38.* vivendi pulchritudinem & civilitatem decentem teneat, 39. pudorem subrusticum abijciat, tum in factis, tum in verbis 40. contra verecundiæ togam assumat *42.* quorumvis moribus, locis, temporibus & personis se accommodare discat, & prout *Terent. in Andria* describit,

Sic vita erit: facilè omnia perferre, ac pati,
Cum quibus erit, cumq; una bis se se dedere:
Eorum obsequi studijs: adversus nemini:
Nunquam se præponens illis: ita ut facillime
Sine invidia laudem inveniat, & amicos paret.

In jocando sit parcus, careantq; joci dentibus. *Bell lib. 3. p. 171.* dicteria, scommata, lædoria alior. æquo & mansueto ferat animo. Mansuetudinis enim est proprium officium, posse criminationes, calumnias & contemptus moderatè ferre; *Loys. 46.* qui enim varios hominum mores pati nequit, aut nimis delicatus est, aut à communi mortalium consortio se extrudit. *Francisc. Patric. lib. 7. de Regis instit. tit. 14. p. 485.* Dañ wer nicht kan schimpff verstehen/ soll nicht zu Leuthen gehen. Sebastian Brandt *Argent.* im Narrenspiegel *c.* Schimpff nicht verstehen. *Keller lib. 1. de off. juridic. pol. c. 14. vide Iohan. Mazienti. de referend. advocat & Iud. offic. part. 3. c. 38.* perniciosumq; semper cùm *Sen.* judicet, rixari & iram in promptu gerere: Optima igitur tolerantiæ magistra peregrinatio.

50. Cumprimis verò affabilis *erit erga hospitem.* hospitam, liberos eiusdem, servos, famulos, nihil imperiosè vel morosè ab his postulabit. Secus si fecerit, nec culinam nec cubiculum sua facere officia cum damno sentiet. Igitur:

Sic vive tibi, sic alij ut dicere poßit,
Te pacem homini, te vitio indicere bellum.

Per xenia & munuscula multa offendicula amovere à se cautus peregrinans poterit: quin contrà magnam benevolentiam sibi conciliare apud

hoſpitem. Hic igitur attendat Antonini Imperatoris reſcriptum. Neq; ita claudenda eſt res familiaris ut ... am benignitas aperire nō poſſit: nec ita reſeranda, ut pateat omnibus. Nam qui in pecunia petenda & retinenda rarò ſibi ſcit modum imponere à peregrinatione tanquam avarus & manus puras non habens removeatur. *Loyſ. 97.* Quid quæſo periculo magis obnoxium, quam vel de induſtria, vel ex ignorantia, in via & hoſpitijs aurum & argentum oſtentare? quid furioſius, quam divitias ſuas tanquam hoſtium ſpolia bello rapta diripere? quid ſtultius, quàm quod libenter facias, curare, id ut diutius facere non poſſis? quid inconſultius, quàm prodigalitatis vitio laborare & velut areneæ ſua viſcera exponere? *Herm. p. 206.* In contrarium verò non adeò tenacem ſe præbeat, ut, ſi quando in diverſoriis & telonijs iniuſtè quid exigi animadvertat, numerare recuſet, ſed patienter hanc iniquitatē concoquat, neceſſe eſt. Henner *d. l. p. 38.* Ne autem quid rerum, quas ſecum accipit, incuriâ fortè amittat, conſcribat *Catalogum*, ex quo in hoſpitii ingreſſu & egreſſu ſarta ne adhuc tectaque ſint omnia, recenſeat: reficiantur neceſſaria: purgentur ſordidata: cuſtodienda committantur, quæ cara ſunt, quorumque damnū, magno redimeres, bonæ fidei hoſpiti. *Neug. p. 77.*

51. Erga majores reverenter ſe gerat, cum præmeditatione & concinno ordine eorum quæ dicenda ſunt, eos alloquatur: loquentibus attentas præbeat aures, decorè & modeſtè reſpondeat, gratiarum actione, quâ illuſtres delectantur, beet, ſuâ ſubmiſsè recommendet ſervitia. *vid. Bell. in Her. pol. lib. 3. p. 166. & ſeq. & tom. 3. differt. pol. 7. p. 640. ubi Caietanum legatum inſtruit. Loyſ. obſ. 70.* Erga Minores, famulos ſcil. non rigidum & ſeverum ſe exhibeat, dummodò officii ſui non immemores: Erga *pauperes* liberalitatem exerceat, rivulos ex peregrinationis ſuæ fontibus ubivis terrarum derivari in egenos permittat. *Loyſ. obſ. 71. & ſeq. Pares* bonos ſeligat, ob innatam hominibus imitandi naturam. *Bell. p. 171.* cum malis enim nullum commercium, ob vitiorum contagionem: licet etiam ex malorum converſatione interdum utilitas colligatur quod ex Socrate probat. *Bell. d. l. p. 159.* Cautè ergò in hac hominum colluvie verſandum, inter multos pauci, inter paucos unus eligendus. *Idem d. l.*

52. Cum inſuper non montes aut maria, ſed ſapientum congreſſus conferat prudentiam, incumbit ſtudioſo adoleſcenti diligenter in unaquaque civitate Doctis de viris quærere, eosque non tantum

adire

adire ſed & audire, imitari & modeſtè cum ijs converſari. *Loyſ. obſ. 55. Bell. in Herm. pol. lib. 2. p. 98.* Nulla enim res magis animos induit honeſtos & in pravum inclinabiles revocat ad rectum, quàm bonorum converſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora & præceptorum vim obtinet frequenter aſpici, frequenter audiri. *Sen. epiſt. 6.* Quis quæſo non ab Hortledero abeat doctior? Conſultior à Meiero? prudentior ab Heidero? accutior à Baccovio? gravior à Beccmanno? Melior à Meiſnero? humanior à Gerhardo? diſertior à Lanſio? politior à Beſoldo? quorum licet & auditus & viſus magni emendus; non tamen *Gaditanum* imitabitur peregr. qui ab extrema Hiſpania peregrinationem ob id tantùm ſuſcepit, ut lacteum illud eloquentiæ flumen T. Livium coràm videret, ſtatimq; ut viderat, abivit. *Herm. 155.* Id quod docere quoque voluit *Glareanus profeſſor Friburgenſis*, nobiles quosdam; hos cùm audiret ex Italiâ ipſum videndi causâ veniſſe, juſſit ut cras redirent, qui cùm reverſi, Glareanus ſuâ laureâ indutus, & aureâ torque ornatus, conceſſit in conclave quoddam elegans & amplum, ubi ſe in Hemicyclum recipiens, juſſit eos ingredi. Nobiles ingredientes Glareanum ſalutabant: tum ille ſedebat immotus, perinde quaſi illos non videret: quos etiam ita abire patiebatur. Hec cum Itali mirarentur, hancq; inhumanitatem per nuncium quendam Glareano exprobrarent. Cur illis inhumanus videar, cum ſolum me videndum venerint? At poſtea ab illis invitatus, totus dies jucundiſſimis colloquiis conſumtus, ut ita ipſius humanitatem, prudentiam, eruditionem, faceta dicta, ſervatâ tamen gravitate Itali concognoſcerent. *Pirckm. in lib. de art. apodem.* Ut autem modeſtè, ita tutò adeundi docti viri, vel oblatione albi, vel alia de cauſa. Non enim eruditio ab humanitate quæ ſeparari nequit, fert, rigidè ut peregrinos excipiant, licet *Pirckm. in ſuo itinere* referat, ſe ad *Cardanum* venientem, ipſum nomine Pauli Guideldi Clariſs. Medici ſalutare volentem, hanc primo intuitu paſſam quæſtionem. Num ille pecunias afferret, cui reſpondit negando, ſed ſalutem, tum ille ſibi nihil negotij eſſe cum Tranſalpinis: ſe Cardanum eſſe, & neminem curare, niſi qui pecuniâ inſtructus veniret. Hic non Cardanus, ſed potius κερδαίνος dicendus. At ſi jam in gratiam & amicitiam Clariſſimorum peregrinans irrepſerit omnem movebit lapidem, in eâ ut maneat, ſubmiſsè ſe gerat, neq; minimâ re eos lædere nitatur. *Loyſ. obſ. 44.*

53. Sicut autem peregrinanti virtutibus ſtudendum: ita vitiis abſtinendũ. Primò itaq; ſibi caveat à deteſtandâ libidine. Nam

——*Veneris quò non mortalia trudis*
Corda fames: tu fons, tu princeps causa malorum.

Huic enim nimium indulgentes, gravissimas ægritudines, imò ipsam mortem sibi consciverunt: ut *Ludovicus XII. Rex Gall. apud Thuan. lib. 1. p. 31. Petrus Toletanus Siciliæ ProRex. Thuan. lib. 12. p. 560. Ludovicus Palatinus septemvir. Idem lib. 29. p. 893. nec non Ioachimus II. Elector* Brandeburg. *vide Bell. p. 208.*

54. Secundò vitet voluntariam insaniam, luxum & ebrietatem, currus enim luxuriæ quadriga volvitur vitiorum: ingluvie videlicet ventris, libidine coitus, mollitie vestium, otii laborisq; resolutione. Trahitur equis æquè duobus, prosperitate vitæ & rerum abundantiâ: & qui his præsident duo, ignaviæ torpor, & infida securitas. *Bernhard.*

55. Superbiam fontem omnium malorum abominabitur, nec præcedentiam affectet. *Bell. p.* 177. Philautian & loquacitatem seipsum depredicando omnem excutiat: quo de *Loys. obs. 29. & seqq. Bell. p. 107. & 175.* sed potius sit obsequiosus, humilis, taciturnus &c.

56. Importunam curiositatem in quærendo & scrutando, aversabitur, inprimis quæ cum temeritate est conjuncta. Aliâs enim præstantissima ars est interrogatoria. *Bell. lib. 7. p. 141.* Et si in aliena domo surdum & mutum esse oportet, multò magis in alienis regionibus, ubi observabit peregrinator, non taxabit mores peregrinos. Malus enim ille, cui non est satis id, quod cæteris satis est. Parcè igitur laudandum, parcius vituperandum: cùm planè nemo contemnendus, & omnis comparatio odiosa sit. *Herm. lib. 3. p. 171. 176. 179.* hinc rectè *Horat.*

Levius fit patientiâ, quicquid corrigere nefas.

57. Lusibus inhonestis & prohibitis, lucrique causâ institutis non utatur. Rixarum enim & tumultuum genetrix lucrum ex lusu. *l. 3 Cod de aleat. Herm p 716 Loys. obs. 57.* nec si rixæ inter alios oriantur se immisceat, Dann der Scheyder bekompt gemeinigslich das beste darvon.

58. In summa peregrinantem sanum non dixeris, in quo non concurrunt virtutes animi & corporis: lingua parca, mens clausa, frons aperta.

59. Restat finis & scopus, ad quem peregrinans collimare unicè debet, considerandus, qui varius à variis delineatur: prolixè à *Ranzovio in method. Apod.* brevius à *Chytræo in delic. itin.* logicè à

Neug.

Neug. Zuing. & alijs, nos breviter eum consistere putamus, in observatione & cognitione comparandâ, quò faciliùs aliquando sui met ab omni parte absolutionem, summam amicis patriæq; charitatem & inserviendi promptitudinem afferat: Notandum tamen prius, commorationem magis ad finem consequendum aptam, quàm itionem perpetuam & transitum: Ergo peregrinis locis in celebrioribus subsistere paulisper studeat.

60. Observanda autem est qualitas tum loci, tum Reipub. tum hominū. Loci qualitas generalioris, totius scil. regionis, consistit in indagatione nominis, situs, naturæ. Unde scil. nomen suum vel vetus vel novum sortita, quæ inibi floreat lingua &c. Situs loci: quâ sub mundi parte, quâ provinciâ, sub quâ Zonâ, quæ longitudo & circumferentia: num abundet civitat. & pagis, quos habeat confines: an sit maritima: & si hoc, num tutò portum assequi possimus &c. Natura: quæ aëris temperies, quæ fertilitas agrorum, vinearum, pratorum & unde, quibus abundet fructibus: quos habeat montes, steriles ne an vestitos: sylvas, ibi an copia ferarū; num sit ornata fodinis vel auri, argenti, ferri, salis, quale inde lucrum sperandum: num præter alias nationes dotata sit animalium, herbarum, arborum, &c. singularitate: quæ flumina navigabilia, piscosa: quæ balnea sanabilia: num propugnaculis munitis transitus militares inhibere possit &c. *vide* Henner *d. tr. p. 51. & seq:* Ad horum investigationē valdè proderit, rythmos quosdam regionum præcipua continentes addiscere. E. g. Turcarum notabilia complectitur sequens distichon:

Meschita, maratium, charavansaraja; lavacra.
Fontes & pontes fluviorum & strata viarum.

Apud Anglos eximia esse feruntur, quæ hoc versiculo comprehensa.

Mons, & fons, & pons, Ecclesia, fœmina, lana.

Alsatiam hi quatuor rythmi describunt.

Drey Schlösser auff einem Berge/
Drey Kirchen auff einem Kirchhöffe/
Drey Stätt in einem Thal/
Ist das gantz Elsaß vberal.

Thuringi laudantur à quatuor W. vom Weidt/ Wein/ Weitz/ Woll/ prout *Cl. Vir Dn. M. Heiderus fautor & hospes quondam meus ætatem colendus Iena me docuit.*

61. *Qualitas loci specialioris*, ut civitatis, præter nomen eiusque, rationem, conditorem, amplificatorem & instauratorem, item situm, formam exteriorem, cognoscitur, tum è visu, tum memoratu dignis: quæ varia peregrinanti se offerunt, & vel gratis vel honorario debito.

62. Visu digna sunt ædificia, (in quibus sit curiosus ac diligens, constans, laboris patiens, & in locis, per quæ transiturus est, si quid dignum spectatu sit, festinet lentè. ubi subsistit, occasiones sedulò aucupetur, ea, quæ non semper possunt videri, suo tempore videndi. *Neug.* 103.) quæ vel sacra, vel profana. *Sacra sunt Basilica & templa clarissima*, uti superare & antecellere reliqua vidi, Londini in Anglia templum S. Jacobi, in Borussia Dantisci parochiam novam magnitudine, S. Petri seu Westmonasterium Lond. monumentis marmoreis: Antverpiæ in Brabantia B. Virg. picturis artificiosissimis, ibidem Jesuitarum, marmore: Roani in Gall. B. Virg. architecturæ beneficio: Friderichsburgi Arcis templū in Daniâ splendore & elegantiâ incredibili, ibi namq; Altare, Organum & Regia sella mirificè extructa, ex argento & ligno artificiosissimè confecta. *Cœnobia amœna*: ut Ratisbonæ Chartusanorum: Antverpiæ Carmelitarum &c. *Cœmiteria*: Spiræ: *Collegia*, Gryphsvvaldi in Pom. Viennæ in Aust. Scholæ, ut Dantisci. *Xenodochia*, ut Amstelodami, Paris. Argentorati, Noribergæ, Das Findelhauß oder Weisenhauß. Item Dollhauß. Amsterdam. Roterdami Antverp.

63. Sacris ædificijs observatis, profana quoque, quæ vel publica vel privata, *introspiciat peregrinans*: id cum multum ad loci cognoscendam qualitatem facere ex politicorum monitu cognoscerem, eò magis meâ in peregrinatione intentus fui, ut inde putem *palatijs & parlamento* certare cum alijs Lutetiam. *Arcibus*: Fontainebleau sive Fontem-bellaquæum Fontaine-belle-eau, Luparam, Louure, San-Germanum seu fanum Germani, S. Germain, in Gallia: Friderichsburg in Daniâ: Dresdam in Misniâ: Grætium in Styriâ: *Propugnaculis*: Elsenör in Daniâ: Castellum Genth: Cystrin in Marchia vet. Ostendam in Flandr. Nancy in Loth. Blockhauß Dantisc. Raab & Gomorram in Ung. *Curiis*: Antvverpiam, Augustam Vind. Nobergam, Magdeburgum. Foris: Ambstelodamum, Noriberg. am Herren Marck. Viennam am Graben. *Armamentariis*: Dresdam, Dantisc. Argentoratum, Coppenhag. Noriberg. Augustam Vindel. *Turribus*: Argentora-

g-ntoratum artificio & elegantia. Viennam: fortitudine, Lansdhutũ altitudine: *Stabulis*: Dresdam, Stuggardum, Bruxellam. *Theatris* variis: Londinum, Ballhäuser Lutetiam, *AEdificiis mercatorum*: Kauffhäuser oder Börs Amstelodamum, Antvverp. Londinum Roterd. *Balneis*: Baden/ Egram, &c. *Porticibus*: Leydam, Ambstel. *Portubus*: Elsenör in Dan. Bilau in Boruss. Pontibus: in Germ. Ratisbonam fortitudine, Dresdam elegantia, Pragam longitudine: in Angl. Londinũ, cui ponti egregiæ inædificatæ ædes & turres: *Fontibus*: Augustam, Noribergam, Brux. *Aquaductibus*: San-Germanum, Roel, Bruxellam. *Frumentariis*: Kystrim, Argentoratum, Ratisbonam: *Hortis Sclopetariorum & Sagittar*: Mittelburgum in Zeelandia, Ambstel. Augustam, Ratisponam. *Bibliothecis*: Leydam, Jenam. Zuchthauß/ Amstelodamum, Coppenh in Dan. *Horologiis*: Argentinam, Augustam. Thiergarten: Regiomontanum, Londinum, *Diversoriis*: Lutetiam, Viennam &c.

64. *Nec non* in ædificijs privatis *& patrimonialibus peregrinans oculum figat*, ad eorum elegantiam, splendorem, ornatus, artificia, formam tum interiorem, tum exteriorem, amœnissimos scil. hortos, quibus Galli maximè operam dant: picturas, quibus Belgæ, antiquitates, quibus Bavarus Monachi, Kunstkammer/cui Saxo Dresdæ, & reliqua omnia, visu quæ digna judicantur.

65 Memoriâ digna sunt, quando inquirit peregrinans, Nũ civitas aliqua sit experta, fames, pestes, inundationes, incendia, obsidiones, seditiones, expugnationes: num inibi celebrata consilia, colloquia, synodi, comitia, conventus, hastiludia &c.

66. Verùm non sufficit in suis peregrinationibus montes & valles transcendere, maria & fluminat trajiere, & omnes terrarum angulos perreptare: neque alio fine, quàm ut si saltem oculos urbium, palatiorum, animantium & hominum, spectaculis pascant, ut Sphæristeriis reticula tractare discant, ut gulæ captent illecebras, ut meretricularum læthale mulsum degustent, neq; diu cum abfuerint, domum aliud quicquam referant, quàm inanes loculos, quàm corpora pallida, macilenta, scabiosa, verminantitia, quàm conscientiam mille sceleribus onustam, quàm vestes insolitas, mores histrionicos, superbam stultitiã, & deniq; patriæ contemptum. *Cl. Dn. M Heid. in politicis MS. c. de adjum. prud. pol.* Et hi sunt de quibus *Horat.*

Cœlum non animum mutant, qui trans mare currunt.

Non ergo tantum externè, verùm & internè, Reipub. qualitatem conside-

considerando, peregrinandum, quod fit, quando studiosus diligenter Ecclesiasticam potestatẽ à politicâ segregat, in illâq; scrutatur, qualis sit illa potestas, quæ religio, eiusque libertas & ritus? nec non personas Ecclesiasticas earum regulas & habitum, leges & judicia, decreta, reditus observat. Politicè verò Reipub. formam, statum & jurisdictionem inquiret, num superiorem agnoscat vel alteri pensionem debeat, fundamenta belli & pacis investiget, reditus ordinarios, extraordinarios & expensas metietur, subditorum alimenta, commercia, divitias exploret, educationem juventutis in Academijs & Scholis ponderet, leges, statuta, ordinationes & cætera notatu digna, incrementum scil. & amplitudinem cognoscat. *vide hac de re* D. Henner *d. tr. p. 59. & seqq. ubi in hoc consilio multa lectu digna congeßit.*

67. *Tertiò & ultimo* qualitatem hominum *considerandam peregrinans sibi proponat*, eorundem staturam, accidentia scil. claritatem in artibus & literariis & mechanicis, nobilitatem generis, habitus, vestitus, cæremonias, ritus, mores, & plura œconomica, imò & ipsa ingenia, quæ ex astrorum positura regionisq; natura diversimodè variant. *Scal. Bod. 5. de Repub. c. 1. n. 522. & seqq.* Sunt enim aliæ gentes iracundæ, aliæ audaces, quædam timidæ: in Vinum, in Venerem proniores aliæ sunt. *Liv. lib. 45. hist.* quod patet speciatim ex nationũ proprietatibus, *quas sub finem suarum delitiarum cumulavit Nathan Chytraus.* Notandum autem probè, non singula à nobis eo describi animo, quasi etiam minutissima quæq; (id enim impossibile) annotari & observari velimus, sed sufficit, singularia, præcipua & primaria, quoad fieri possit, assignari.

68. Præter multarum rerum in itinere observationem, *occurrunt etiam* quædam addiscenda domumq; portanda, ut Artes, linguæ, mores. Artes quilibet eas amplectatur, quarum gratiâ peregrinationem suscepit, quæ aliquando usui sibi esse possunt maximo: quibus artibus & scientiis si misceantur etiam exercitia, ut gymnastica, Musica. *Herm. p. 125. 214.* & reliqua studiosis convenientia, pro ratione instituti & personæ, non video improbatum.

69. Deinde linguarũ quoq; cognitionem domum reportet, inprimis earum, quas in patriâ florere sciat: (ubi locum commorationi sibi seligat, quo in major linguæ puritas & elegantia) ut non tantum peregrinos oret nus excipere, ijsque respondere, sed ut possit prudentiam ex lucubrationibus & dissertationibus politicis exterorum haurire.

haurire. Quàm plurima enim eruditè scripta, invidiâ putem exterorum aut gratiâ civium suorum exteri, in primis Itali & Galli, hodie vulgari lingua edunt. *Bornit. de prud. pol. comp.*

70. Mores insuper sunt addiscendi, sed non soli, sed non omnes, sed probati. Mores enim hic velim tuâ personâ dignos, non moros aut morosos, non affectatos aut ostentaots: *Sagitt. d. l. θ. 97.* Ita tamen ut pro locorum varietate suscipere & deponere possit. *Bell. lib. 3. p. 229.* Non enim solùm id quod rectè atq; ex officio faciendum est, cognoscere oportet: sed etiam pravum cavere, ita enim in scientijs recte proficimus. *Scal. de causis L. L. c. 14.* Habeat licet unaquæq; regio sua vitia, habeat & suas virtutes, peregrinemur ergò, sicuti apes, non ut araneæ, & sic vitia linquentes virtutes colligentes. *Scalv. Herm. 164.*

71. Itinere nunc feliciter absoluto & ad finem perducto peregrinans, Deo actis gratiis, in patriam reversus, priscas amicitias repetat, mores patrias resumat, linguâ vernaculam imitetur *Guazz. dissert. 3. de civil. convers. p. 157.* Vestitu non magis φιλόξενον, quam φιλοπατρίδα se præbeat. *Loys. obs. 143. Et hactenus hic peregrinati sumus: nunc ulteriùs viarum, & longitudinem & perplexitatem nauseantes, domi nos contineamus & consilescamus.*

COROLLARIUM.

CVM IN PEREGRINATIONIBVS SVBINDE DISpersos esse Judæos videamus, haud inconcinnè nostro discursui colophonem imponit investigatio: quid de Judæorũ receptione, tolerantiâ & defensione judicandum? Nostra I. quæ sit sententia, ingenuè, absque tamen ullius præjudicio, dicamus. Et primò quidem, quæstionem eam, an recipi debeant, ab illâ, an possint, sejungendam censemus. Nulla autem ratione induci possumus, pessimam hanc bestiam omni aspide nocentiorem, natura, quam quasi stercus evomuit, avaritia monstrum suscepit, immanis cupiditas pestem multarum civitatum auxit & enutrivit. *Cas. lib. 1. Sphær. civit. c. 7.* in

florentem aliquam & benè administratam Rempub. esse recipiendam, studiosè advocandam, lucri & quæstus gratiâ hospitium illis offerendũ. Felix namq; est R. sp. in qua non est Abraham, Nimrod & Naamam:
2. Siquidem ex cohabitatione Judæorum magna pericula & scandala Christianis obveniunt, ut seditiones, qualis fuit Francofurtensis &c. seductiones, proditiones: cùm ipsis solenne & quasi innatum, omnia explorare, scrutari: qua in re mirè vafri sunt & versipelles, Vnd also in jhren Gemüht vnd Hertzen rechte Kundtschaffter vnd Landtsverähter/ ja (welches des höchste ist) vnsers einigen Erlösers vnd Heylandes Jesu Christi/ vnd aller Bekenner seines Namens offentliche vnd abgesagte Feind seind/ prout manifestè testatur die ChurPfaltz: Landtsordnung. *tit. 8.* §. von Juden/ *vers.* Wann dann) periculum perfidiæ &
3. perjurii, fænus detestandum animi funus &c. Imò in sua pertinacia & superstitione confirmantur, elatiq; sui securitate insolescunt, multũ præcipites in Christianam reverentiam admittunt. *l. 14. C. de Iud.* Subindè enim à nonnullis Judæis audiuntur jactabunda verba: Deus noster dat nobis gratiam coram Magistratibus Goiim, ut simus eos miramma nostris schohad, id est, decipiamus & excæcemus nostris muneribus. *Ernest. Frid. Flag. p. 3. c. 4. Anton. Margarit. lib. de fid. Iudæor.*
4. Accedit quod hæc Judæorum receptio *in reformatione politiæ August. anno 1530.* rubr. von Juden vnd jhrem Wucher ꝛc. à *Carolo V.* videatur prohibita: Item nach dem im H. R. Reich Teutscher Nation/ Juden/ die wuchern vnd nicht allein auff hohe Verschreibungen/ Bürgen vnd Vnderpfandt/ sondern auch auff raubliche vnd diebliche Güter leihen/ durch solchen Wucher sie/ das gemein/ arm/ notturfftig/ vnuorsichtig Volck/ mehr dann niemandts genug rechnen kan/ beschweren/ jämmerlich vnd hoch verderben: Setzen/ ordnen/ vnd wöllen wir/ dz die Juden so wuchern/ von niemandt in dem H. Reich gehauset/ gehalten oder
5. gehandhabt werden sollen. Multò ergò minus sordidi lucri causâ invitandi erunt, cuius licet odor per se sit bonus ex qualibet re, non tamen permitendum est malum, ut aliquid boni eveniat, quemadmodum *in Templ. Ezech. p. 313. Hafenref.* conqueritur, quod Judæi alicubi recipientur, tantum, ut fortunis & sanguine Christianorum pasti, rursus emungantur argento; serviq; existant pœnæ & fisci, atque spongiæ saltem Magistratuum eorum, qui illos tolerent, omniumq; prædæ & violentiæ expositi: Vide der Statt Franckfurt Historien verlauff. *p. 72. 73. & seq.* Prudentissimè igitur, *Christoph Ducis VVirtemb. responsum*, Judæorum receptionem suadentibus datum: Wann dise verfluchte Leuthe/

leuthe/ mir wolten Gelt vollauff geb? / wolt ich sie doch in meinem Fürstenthumb/ weil sie an meinem Bruder vnd Erlöser Jesu Christo trewloß worden / vnd offentliche Zauberer seind/ nicht leiden/ prout allegat *ex arb. Iudic.* Gilhauß. *part.* 1. *c.* 1. §. 1. *Otto in dissert. de jur. pub. c.* 19. *p.* Quo cum Principe laudatissimo statuimus, eos non esse recipiendos, etsi jura hoc permittant, regaliumque numero adscribant, ut 6.
textus Aur. Bul. c. 9. §. 2: *verb. nec non Iudæos habere*: Policey ordnung *Carol. V.* zu Augspurg *Anno* 1548. *tit.* von Juden ꝛc. *verb.* Setzen/ ordnen/ vnd wöllen wir/ Das hinfüro niemandt Juden auffzunemen oder zuhalten/ gestattet werdē soll/ dann den jenigen die von vns vnd dem H. Reich Regalia haben/ oder insonderheit privilegirt sein / eiusdem tenoris est *Ord. pol. refor. Francofurt. Maximil. II. Anno* 1577. *vide Buxt. conclusione ad Aur. Bul.* *Dn. Arumæ. discur.* 5. *th.* 6. *Thom. Micha. de Iurisd. concl.* 47. *lit. B.* Schönbor. *lib.* 5. *pol. c.* 16. *Kizel. in discurs. Academ Gieß. de regali habendorum Iudæorum.* Verum videtur hoc regale datum Electoribus & cæteris Principibus, non ut necessariò Judæos recipiant, sed ne hac careant potestate & liberrimâ fruantur voluntate, vel si commmodum suæ Reipub. perspexerint, recipere, sin minus, intermittere; nec nō exinde patet, Judæorum receptionem esse periculosam, cum tantum regalia habentibus competat, scil. qui majori potentiâ eorum fraudes refrenare, & præcavere possint. 7.

Quid si semel recepti, poterunt ne expelli? an vice versa jure tolerari? Hac in quæstione distinctè est procedendum: *De Iure quidem Divino, Canonico & Civili* Judæorum tolerantiam respectivè tollere non possumus, cùm prædicta jura id velle & exigere videantur: imò contra injurias aliorum defendant: verùm haud aliter, quàm si aliqua conversionis aderit spes. *Osea* 3. *v.* 4. *Rom.* 11. *v.* 25. 26. *Luc.* 21. *v.* 34. *Psalm.* 59. *v.* 12. Non autem speramus de conversione eorum, nisi & Ecclesiasticis & politicis conditionibus jam ponendis se inobedientes non gessisse, experiamur, quarum I. Judæi in Synagogis, vel etiam aliâs Christum Deum & Salvatorem nostrum maledictis non proscindant, neque ritus, cæremonias, festivitates, sacra & solennia summa, in contemptum Christianæ religionis, fidei atque legis, peragant, atque ita, ne Christianos eorumve religionem dicto factove contemnant. *text. est. in c. etsi Iudæos & c. Nonnullis de Iudæis. l. Iudæos C. eod.* Hoc enim esset blasphemiam evomere, cuius crimen atrocissimum, omneq; peccatum huic comparatum, levius est, hinc capitis 8. 9.

statuta in perpetratores pœna. *1. Reg. 21. v. 3. Nov. 77. v. Alth. lib. 1. dicæol. c. 101. n. 31.* & quî non divinæ Majestatis læsio vitam adimat: cùm perduellionis pœna etiam ipsos tangat hæredes, jam, gravius sanè multò æternam quàm temporalem lædere Majestatem. *c. vergentiß. de hæret. vide Benedi. de crescentijs* im Rechtlichen bedencken von der Juden
10 Freyheit. *p.* 27. II. Uti Judæum ad Christianismum transire volentem prohibere, ita Christianum ad suam religionem traducere abstineant.
11. *l. 17. 18. C. de Iudæ.* III. Biblia in aliis linguis legant, impiis dogmatibus de mortalitate animarum ac reliquis traditionibus renuncient, libros manuscriptos veterum Hebræorum semoveant, conciones nostras audiant & cum eruditis Christianis sæpè conferant. Quod tamen
12. non indoctè à multis in dubium vocatur: *Num Iudæi cogendi, ut statutis diebus Verbum Dei purum in Templis Augustanorum vel Pontificiorum audiant?* Ubi distinguerem cum *Quir. Kubach. cent. 3. dec. ult. quæst. illust. 8. p.* 948. inter suasionem, sive admonitionem, quæ Magistratui cuilibet competit. *l. 3. C. d. sum. trin.* & coactionem, quæ conscientiarum dominium inducit, quod soli Deo prudentissimè attribuit. *Stephan. Battori Rex Polon.* Pietatis n. ara armis inimica. *Lactant. c. secus*
13. *Iudæi. de Iudæ.* IIII. Novas Synagogas non extruant. *l. 18. §. 1. & 2. C. de Iud. c. Iudæis. eodem.* Hoc enim ipse abominatur Deus, uti testis est *Zonar. lib. 3. hist. p. 22.* Quod Judæi Templum Hierosolymitanū ædificaturi divinitus impedirentur: Nam cum ad fundamenta jacienda terram effoderent, copiosus ignis è fossis erupisse perhibetur, & opera-
14. rios combussisse, ut à structurâ desistere cogerentur. V. Lites & causas inter se nō disceptent, & sic sibi jurisdictionem arrogent: sed secundum Magistratus politici præscriptas leges decenter & placidè vivant, easq; omnes juramento ipsis præscripto. *Receß. Imper. anno 1538. rubr.* Form deß Juden Eydts. *Ordinat. Cam. p. 1. tit. 86.* se sanctè inviolabiliterque observaturos, Magistratui promittant. Commodissimæ autem
15. erunt leges politicæ, 1. quando sitis immodicarum usurarum restingvitur. *c. cum sit. de Iudæis,* cujus vitii contagium subinde execrando describunt & Theologi & JCti. ita ut in jure usurarii pro infamibus habeantur. *l. 20. C. ex quib. causis infam. irrog.* & usura sit lucrativa prædatio præter naturā, eò Das ein Jüdischer Wucherer ein gantze Statt vnd Land beschändt/ ein Mörder aber vergreifft sich nur an einem oder wenig Personen. *Author* des Judenspiegels *p. 70.* Quemadmodum omnes perreptantes spineta vulnerantur, vel ad minimum lanâ spoliantur: ita simpliciores conversantes cum fœneratoribus, bonis suis exuuntur.

untur. *Herm. Lather. lib. 3. c. 23. de cens. n. 75.* ubi graviter & doctè:
adhibe *Benedict. de crescent. d. l. p. 19. & seq.* 2. Si contractus illiciti 16.
ipsis interdicuntur, nec obligationes nisi coram Magistratu loci & lin-
guâ germanicâ conscribuntur. *Receß. Imper. 1551.* 3. Via ad publica 17.
officia inter Christianos. *l. fin. C. de Iud.* (ita ut non possint conducere
vectigal. *Engelhardt. disp. de Iure vectig. th. 10. lit. B. Heinr. Glock. ea-
dem de mater. th. 48. lit. d.*) opificia & negotiationes honestiores omnis
præcludatur, præsertim quæ ad cibaria & edulia immediatè spectant,
ut laniones, propter suspicionem conspurcationis & commaculatio-
nis: Dann weil die Juden das Fleisch / wo die Adern nicht subtil auß-
gemacht sein / nicht essen mögen / verkauffen sie die Hinderviertel den
Christen / doch müssen sie jhre Kinder zuvor wol besudlen vñ berotzen ꝛc.
vnd sagen darzu / die Goiim sollen darvon fressen misa misthona das ist /
vnheilsame Kranckheiten vnd den gewissen todt. *Ernest. Ferdi. Iudæus
baptiz. p. 2. c. ult.* sed potiùs ad servilia opificia & servitia præstanda, ad
scindenda ligna, evehendum fimum, & alia opera rustica, sicut olim
Gibeonitæ; *Iosua 9. Ordin. polit. anno 1530. & 1577. tit. 20.* §. Damit
aber die Juden jhre Leibs nahrungs haben. Hinc non absonum judico
illorum consilium, mitiori sententiæ subscribere qui satagunt, relegan-
dos esse Judæos ad loca sterilia & deserta, ea, ut labore assiduo excolant,
ne pane suo vescantur absq; sudore vultus sui, & Christianos despiciant
suam per pigritiam & otium, Satanæ pulvinar. Dann die Juden / ut
verissimè scribit *Autor* deß Judenspiegels *p.* 88. seind vns Christen zum
Exempel vnd Warnung vor Augen gestellt / als Knecht vnd Leibeigene
Leuth / vnd gar nicht / das wir die faulen Dieb vnd Schelmen / auß des
gemeinen Nutzes / das ist auß gemeiner Burgerlicher vnd der Vnder-
thanen Nahrung / saurer Arbeit vnd Schweiß in jhrem Knobloch stin-
ckenten / vnd vor Gott verdampten Müssigang ernehren / vnd vns in
hunger vnd kummer darben lassen solten. Tractandi ergò *iuxta Luthe-
rum, quem citat Christo. Helvic. tom 4. disp. Theol. Gieß. 11. p. 269.* Man
müsse jhnen das faule Schelmenbein auß dem Rucken vertreiben / Fle-
gel / Aext / Kärst in die Hände geben / vnd nicht hinder dem Ofen sitzen
Bieren braten / vnd der Christen noch darzu spotten lassen / daß sie
wusten sie weren in ellendt vnd gefängniß / aut prorsus exterminan-
di: Verùm tam miserè hodiè vivunt passim, ut Judæus quidam com-
monefactus de exilio tam diuturno, ut agnosceret, Messiam venisse,
jusserit è cella sua afferri vinum generosissimum in vitro precioso, re-
spondens, quale hoc est exilium. *Elias Schadæus.* 3. Connubium cum 18.

19. Christianis interdicatur. *l. 6. C. de Iud.* 4. Ne Judæi immobilia quorumq; titulo acquirant. *Vide* Matthiassen von Schwanenburg/ Im einfaltigen bedencken: wie sich Christliche Obrigkeit gegen die jnlauffende Judenschafft der Wohnung vnd anderer sachen halben/ erzeygen
20. soll. *rat. 10. p. 14.* 5. Signo certo à Christianis dignoscantur, juxta *Receß. Imp. 1530.* Es soll sein ein gelber Ring an dem Rocke oder Kappen allenthalben vnuerborgen. His si legibus & conditionibus obtemperantes Judæos vel esse vel fingere licet, cum *Theodobado Gothorum*
21. *Rege* eos toleramus & patimur. Verùm quàm nil minùs vel fiat, vel fieri possit, & ratio & historia docet: siquidem Judæi hoc facientes Judaismum deponerent, cui maximè contraria videntur, prout ipsorum
22. doctrina à Rabbinis tradita passim testatur. Nam primam quod attinet conditionem Theolog. Judæi à crimine læsæ, & respectivè, ulterius quomodo in illis est, lædendæ Majestatis, tam divinæ quàm humanæ, non sunt immunes.

Tam diras enim execrationes, & nefarias blasphemias, tum in suis precibus, tum sermone quotidiano, & erga Christum, & Magistratum omnesque Christianos evomunt, & religio & pietas Majestati divinæ debita nobis prohibet, ne omnes ponamus. Vocant autem Christum nefarium, maleficum hominem & præstigiatorem. *Zonar. lib. 3. hist. p. 5.* Einen erhenckten Dieb am Galgen/ Spurium, *Luth.* ad eius nomen ter expuunt in terram dicentes, deleatur nomen eius. *Luth.* quotidie orant his verbis: cùm illi adorent, invocent & celebrent vanitatem & stultitiam, & orent ad Deum, qui non potest salvare: ubi cabalisticè intelligunt Christum & Christianos. *Ernest. Ferd.* Mariam nominant hariam, id est, sterquilinium, *Munst.* Imperium Romanum regnum Edomiticum, superbum, tyrannicum, Esau &c. Christianos salutant, sched willkom/ id est, diabolus te rapiat, *vide prolixum harum criminationum catalogum, apud Helvicum, d. l. p. 256. & seqq.* ubi omnes autoritatibus probat: Ritus, cæremonias & alia solennia, quin non celebrent, ut & religionem Christianam contemnant, non est; ut mihi persuadeam, cum uti dixi illorum religio his sine subsistere nequeat.
25. 2. Imò non modò Christianos ad Judaismum persuadent sæpius, eorumque liberos circumcidere solent, quod ex propria illorum confessione *ab Helvico d. l. p. 270. allegata cognoscitur, adhibe Bened. de cresc. d. l. p. 33.* sed etiam occidere, quavis occasione se conjuratos Christiani nominis hostes declarantes. *VVesemb. in paratit. C. de Iud. n. 2. vid. tr.* D. Joh. Eccius *anno 41. Ingolst. impreß.* Von der Judē Kinder mord/

(Qui

(*Qui l. Cornel. mul&andus. l. 15. C. de Iud.*) Exemplum huius rei est seditio mota Antiochæ à Judæis contra Christianos, quâ in plurimi Christianorum sunt occisi, ipseque Patriarcha Anastasius, cuius cadaver in foro combustum. *Zonar. lib. 3. hist. p. 66. sub Imp. Phocæ.* Item sub Imperio Heraclii, cum Chosroes Palestinam subigeret & Hieros. expugnaret, Iudæi nonaginta millia Christianorum commercatos peremerunt. *Idem d. l. p. 68.* evolve *Phil. Melancht. in Chron. Carion. lib. 3. p. 3. & omninò Dresser. in millen. 5. p. 442.* ubi dicit sub Duce quodam Andrea, anno 114. post cæsos Græcos & Romanos, Iudæos non contentos fuisse cæde, sed humanis carnibus vesci cœpisse: occisorumque intestinis, stillante adhuc sanguine, tum pellibus obvolutos, multos per medium usque verticem dissecuisse, plures bestijs dilaniandos objecisse, alios inter se digladiari coegisse, ut ducenta & amplius hominum millia eo furore & armis Iudæorum interierint. *adhibe Camer. cent. 1. medit. histor. c. 42.* Sanguine insuper Christiano variè utuntur, illoq; quosdam ad usus carere non posse dicuntur. Annuatim enim puerum præsertim ferijs paschalibus immolant: quod factum esse anno 1216. in Angl. *testatur hist. Brittan. lib. 3. sub Heinr. III. p. 87.* 24.

25. Tertiæ conditioni expresse refragatur experientia, licet unica de civitate Avignon testetur *Iodoc. Sincer. in Itinerario Galliæ p. 350.* quod ibi magnus Iudæorum sit numerus, qui Synagogam etiam suam habent, in qua quot septimanis à Monacho concio habetur (ea enim conditio hic morari volentibus præscripta) si fortè quem converti obtingat.

26. Nec non quintæ conditioni manifestè contrarios se gerunt, in praxi, quam fundant ex libro *Casidim Reschis Choma* nominato: prout latè & eleganter deducit *Benedi. de Cresc. d. l. p. 31. Helvi. d. l. p. 269.* Quantum autem juramento à Iudæis exacto fidendum, id ipsus ego aliquot centenorum florenorum dispendio expertus, cum eorum solutionem, amisso atque eius surrepto chyrographo, perjurio negassent. Causa verò Iudæorum perjurii hæc videtur esse, quod quotannis in die Expiationum recitent precationem, qua orent Deum, ut omnia perjuria, juramenta, datam fidem &c. irrita esse jubeat, nec in fraudem Iudæo ulli cedere sinat, quæcunque totum per annum præstantur, idq; fieri firmissimè sibi persuadent. Huius precationis verba habet. *Helv. d. l. p. 285. Bened. de Cresc. d. l. p. 30.*

27. Politicas quod attinet leges supra positas maximè probarem, dummodo & executio & praxis ijs corresponderet. Nam de fraudibus fœneratorum verè dici potest, quod de Antæo fabulantur Poëtæ, Qui sicut quoties tellurem matrem cadens tangebat, toties fortior

tior insurgebat; Ita fraudes hæ quantò magis legibus & decretis Ma-
gistratuũ reprimuntur, miras per artes rursum acrius oriuntur: *Luther.*
d. l. p. 1055. n. 42. Et quantò ampliùs Christiana religio ab exactione
compescitur usurarum, tantò graviùs super his Iudæor. perfidia inso-
lescit, ita quod brevi tempore Christianorum exhauriant facultates.
consil. Lateranense 3. anno 1219. sub Innocent. III. Can. 67. Sunt enim
Iudæi voraces quasi corvi in Repub. & quasi lupi insatiabiles, quorum
sitis non extinguitur, quorum hydrops nullis curatur herbis aut medi-
dicinis. *Cas. lib. 1. sphær. civit. c. 6.* In summa, Es können die Juden
nit lassen/sich mit jhrer angebornen Waffen des Judenspiesses wider die
28. Christen zu wehren. Hoc cùm ita sit, quæstionem de facto ab eâ, quæ
est de jure secernimus cum Clariss. Theologis in einem Rathschlag
dem H. Philippē Landgrafen zu Hessen geben/ ob die Juden vnter jhrer
29. F. G. Land zu dulden/ *anno 21. Cassel impressum.* Nam jura quidem &
divina & humana largiuntur Iudæorũ tolerantiam: facta verò illorum
privilegia qualiacunque & de jure concessa & consuetudine invetera-
ta, paulatim violant & imminuunt, vel etiam abusu amittunt. *l. 10. C d. t.*
nec ulla certa libertas atque sedes secundum divina oracula ipsis est re-
30. licta, *Psalm. 109. v. 10.* sed tantùm ex gratia & indulgentia terras Chri-
stianorum Principum incolant. *c. 2. etsi ext. de Iud. Petr. Theod. colleg.*
crimin. disp. 5. th. 10. lit. c. adq; lubitum, præsertim imminente periculo,
vel scandalo expelli, atque adeò etiam bonis dispoliari possunt. *c. 3. c. 9.*
X. eod. Wesemb. d. l. n. 3. 4. Bened. de cresc. p. 25. 31. & passim. Idem te-
statur *Everh.* Speckhan. *in suis διαλέγμασι, Iudæorum, Thes. 20.* Eodem
31. planè sensu interpretanda privilegia modernorum Imperatorum, ubi
contrarijs fundamentaliter respondet, *Bened. de cresc.* in seinem Be-
dencken *per tot. & p. 25. his verbis*, Es müssen solche allein dahin ver-
standen werden/ das man die Juden/ wann sie sich sonsten vnverweiß-
lich halten/ auß barmhertzigkeit leiden vnd dulden/ vnd wo sie allbereit
weren/ vnverschuldeter sachē nicht außtreiben/ oder sonsten wider Recht
32. beschehen soll. E. in contrarium expelli & poterunt & debent, (ne vi-
tiorum participes reddamur. Nam qui hæc sciunt & tacendo vel se-
quendo probant, & non revelant vel damnant, Majestatem lædere di-
cuntur graviter. *Benedict. de cresc. p. 28.*) Hinc *Molin. in tr. de usuris*
33. *n. 581.* Principes cum Iudæis colludentes vocat socios furum. Id quod
etiam innuunt verba privilegii Carolini, Es soll hinfüro kein Jud von
niemandt ꝛc. ohne vnsere sonderbare erlaubnuß nicht außgetriben oder
34. entsetzet werden. Nec non per veri oppressionem & falsi suggestionem

sub

sub & obreptitiè Imperatoribus ea sunt quasi extorta, quod constat ex verbis Caroli: So sie auff trawen vnd guten glauben/ vmb gebürlichen Gewinn außleihen/ ut etiam alijs multis causis eiusmodi privilegia promoventibus, quas cùm cessare videamus, ipsa quoque jure cessabunt privilegia. Quis ergo non dicat pientissimum Imper. à Judæis esse deceptum, & spe lucri circumventum (cùm nullus offerat mercedem, qui petit consilium, ut Judæi non possint fœnerari: Nec quisquam reperitur qui munera Principibus offerat, ut Judæos expellant. *Alexand. de novo consil. 200. & 201.*) Wegen deß Reichs anlagen vnd hülffen/ der sie gemeiniglich etwas höhers oder weiters vnd schwerers belegt/ vnd geschetzt zu werden/ als die Christen sich beklagen/ quod historicè refutat *Benedict. de Cresc. p. 35.* Et hoc maximè si esset, tamen non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona. Iudæi feruntur propter lucrum; Christiani confratres expelluntur propter lucrum, quæ dissimilitudo? Ratione indigentium & pauperum toleratur consuetudo, quæ aliâs minimè toleranda esset, *Coler. de process. execut: part. 1. c. 10. n. 64. vid. Parthen. Litig. lib. 2. c. 11. n. 26.* Sic etiam Rudolphus II. Iudæis indulsit libertatem, Weilen sie solches in glaubwürdigem schein/ (verba literarum) Vnterthäniglich haben fürbringen lassen: sub specie scil. veri, quàm autem apparens & fucata hæc sit veritas & Judæorum prætensio, multæ jam nationes suo cum malo expertæ testantur. Ist also eine weidliche/ dicke/ fette/ wolgemäste vnd rechte Jüdische Warheit. Taceo, quod Imperator non præsumatur, aliquid contra mandatum Dei, Naturã, Concilia, Canones, Leges & Constitutiones Imperii facere: & hoc maximè si tentet, absq; tamen effectu conabitur: siquidem Constitutiones & Ordinationes politicæ supra allegatæ, unanimi statuum consensu promulgatæ, quibus specialis privilegiorum Imper. indultus nihil derogabit; nec non collegium Camerale juxta constitutiones potiùs, quàm singularia jura, & indulta pronunciat, *vide Cresc. p. 50. usq; ad finem.* Horum fundaminum freti prisci Imperatores Vespasianus & Titus filius qui inter alias causas etiam ob fœnus Iudæorũ substantiam non tantùm inquiri jusserunt; verùm etiam undecies centena millia Iudæorum, fame & gladio interimerunt, & alia centũ millia captivorum, publicè vendiderunt, *Paul. Diac. lib. 9. hist. miscel. c. 2.* ut & Hierosolymâ expugnatâ, tanta populi strages tum in Asia, tum in Africa secuta est, conspirantibus finitimis omnibus, ad unius populi eversionem, ut gens illa Iud. penitus interiisse crederetur: profectò cæsorum numerus â Iosippo relatus superat miriades triginta. *Bodin. in*

35. 36. 37. 38. 39. 40.

meth. hist. p. 289. Item in Anglia, anno 1216. cum quidam è Iudæis pro 20 solidorum usura, plus denarijs in septimanam duobus auferebat, tumultum Londinenses excitarunt, impetuque in Iudæos facto, quos nancisci potuerunt, occiderunt: punctoque temporis tantæ usuræ causa, Iudæi plus 500. usura lucis ac vita privati *Histor. Brittan. lib. 3. sub Heinr. III. Angl. Rege XV. p. m. 88.* Ferdinandus Hispan. Rex anno 1491. Iudæos regno expulit, ut uno ferè tempore 24000. Iudæor. ex Hispania profugerint, illisque seriò interdictum, ne aurum margaritas aut uniones simul efferrent, sed mercium, pannorum, aut vini, similiumque commutatione easdem permutarent; edicto parere negligentibus in servitutem vocatis. *Paulus Webner in Metamorph. Rerump. c. 5.* nihilominus deprehensi nonnulli, qui nummos in Asinorum clitellis & auribus deferebant: famaque fuit etiam quosdam seniores in lienibus & vetulas in membris (honore præfato refero) multas asportasse pecunias, tanquam in loculis. *Lucius Marineus Siculus lib. 19. de rebus Hisp. p. 964. vide etiam Historiam in Chron Hispan. Ioan. Vasæi sub anno 616.* Sic è tota Marchia ita proscripti sunt & extrusi Iudæi anno 1510. ob scelera nefanda, ut sub pœna capitis omni eis reditu pariter interdictum sit. *Laur. Surius in comment. hist. p. 86.* Simili modo in Electoratu Palatini Ducis ad Rhenum, Saxoniæ, Ducatu Brunsuicensi, nonnullisq; alijs Romani imperij oppidis & ditionibus, Iudæi non tolerantur, sed jam dudum exules facti sunt, *Webn. d. l.* quos Serenis. Archidux Austriæ Maximilianus, anno 1604. imitatus, *Keller. lib. 1. de offic. Iurid. polit. c. 15.* nec non *hoc anno sub 10. April. nova* docuerunt, duo millia & quingentos Iudæorum è Bajona de France esse bannisatos, eò quod unus ex ijs hostiâ sacrâ impiè abusus, *v. quoq; Laur. Surius in comment.*

41. *hist. p. 552.* Imò ipse Deus Iudæos expellit, cœlesti namq; fulgore deleti 14000. & 70. *Petr. Gnodal. in lib. de sedit. rustic. p. 4.* ut & in Anglia, Dei permissu videntur trucidati: cum enim anno 1188. Iudæi prohiberentur regis interesse coronationi, hoc edicto ab uno transgresso, maxima Iudæorū orta est persecutio & cædes, ut ita 400. Iudæi sibi ipsis, de tempore & mortis genere constituentes, maiores venas inciderint, atque una cum sanguine vitas etiam effuderint. *Histor. Brittan. lib. 3. sub Ricard. XIII. Angl. Rege. p. m. 79. & seq.* Vide exempla prodigiosa, quæ in executione civium Francofurt. (quos seditiosos vocant) contigerunt, narrata ab *Autore deß Tricinij cursi Francofurt. lit. C.* Et hæc

42. de jure tum divino tum humano: Politicè si loquamur (id est quatenus Respub. consideratur absque religione) res salva est, dummodo pacatos agant

tos agant subditos & absque scandalo vivant, satis hoc sensu concinnum, satis politum Camerarij judicium part. 1. medit. hist. c. 58. Politiceque illud placet Solimanni Sultani responsum, cùm à Muphti & Bassis admoneretur, ut Christianos & alios diversos ritus sequentes ad musulmannizandum cogeret, fortè ex fenestra in hortum variis floribus simul enatis decoratum, ex arce despiciens, uno in loco diversi coloris flosculos monstravit, his verbis: Quemadmodum ista varietas herbarum atque florum non solùm nihil obest, sed mirificè oculos & sensus recreat, sic in Imperio meo diversa fides & religio potius usui est, quàm oneri, modò pacatè vivant: ut & ratio hæc, quam ponit *Idem c. 89. p. 415.* merè politica videtur, expellendo Iudæos Turcarum augeri potestatem: quod Christianus non curat, siquidem melius videtur cum pietate damnum, quàm impietate lucrum sentire: nam tolerantia Iudæorum quæ absque blasphemia & scandalo, ut dixi, non abest, nos criminũ & scelerum eorum participes reddit: à quibus tamen abhorrere debeamus, cùm è contra potius honorẽ Dei ardentissimè vendicare teneamur. *Arg. can. non invenitur. 23. q. 4. & can. Impp. 11. q. 4. adhibe Crescent. d. l. p. 28.* Tolerantiam insequitur defensio, quam improbamus ex reformatione Augustana 1530. Das auch dieselben weder Frid oder Geleydt haben/ vnd jhnen an keinen Gerichten geholffen werde/ injusta scil. si causa & præsertim fœneratoria. vide Helv. p. 275. aliâs si ratio tolerantiæ adest, aderit quoque ratio defensionis: ita tamen ut servi servorum maneant, nec ulla ijs prærogativa concedatur, præ Christiano vel vilissimo, nimiumque defendantur, Dann es gewiß die höchste vnbilligkeit das vmb eines vndanckbaren Juden willen/ wegen Geldtschulden ꝛc. die Christen gestöcket/ geplöcket vnd geplaget werden/ dann sie seind den Christen vnterworffen wegen der Sünde/ welche sie an dem warhafften Meßia begangen/ in welcher/ so sie halßstarrig fortfahren die Christen zu verfolgen/ werden sie widerumb in verdiente Dienstbarkeit gesetzt. Matth. von Schwan. im einfältigen Bedencken von den Juden. *rat. 8. p. 13.* quomodo magnus Ambros. reprehendit Theodosium Imperatorem Mediol. Eccles. ingredientem, eò quod cives constantinop. ob crematam synagogam ad refundendos sumptus & licentiam instaurandi damnaret his verbis: Cur Imperator, eum qui te ex privato Regem fecit, suo grege tibi commisso, qui caput tuum squalidum diademate exornavit, tu contumelijs afficis: eos, à quibus ille rejicitur, ijs præferendo, à quibus alitur, vi etiam illatâ ut in media urbe in qua Christus colitur, & crux adoratur, synagogã Christi

43. (beside "augeri potestatem")
44 (beside "improbamus ex reformatione Augustana")
45. (beside "tamen ut servi servorum maneant")
46 (beside "prehendit Theodosium Imperatorem")

interfectoribus ædificent? ea reprehensione verecundatus Imperator: Numquid, inquit, Episcope in Repub. benè constituta plebi concedenda est, quidvis temerè & impudenter audendi licentia? Atne illud quidem inquit D. Ambr. concedendum est, ut Iudæi in medio Christianæ urbis Synagogas habeant, & blasphemiis precibus piorum aures obtundant. Ne verò istud decreveris Sanctis. Imper. His lenitus Theodosius, Byzantijs remittit mulctam, & Iudæos intra urbem regiā

47. habere Synagogam vetuit. Zonar. lib. 3. hist. p. 30. Rebus itaque sic stantibus, decernimus Iudæos neque recipiendos, neque tolerandos, neque defendendos; non tam quod sint Iudæi, quàm potiùs quòd sint seditiosi & mali. Omnes insuper Sabathum tam arctè & strictè co-

48. lentes, nostrum tangat votum, optamus, ut eandem deportent mercedem, quā anno 1216. in Anglia unus ex impijs Iudæis consecutus, qui cùm per ferias suas in cellam familiarem fortè esset delapsus, de se supplicium non irridiculè sumpsit: Illuc enim delapsus homo sanctus, eodem se die extrahi superstitione adductus pati noluit, Christiani, ut par inepto referrent, postridiè (quod Christian. Sabathum fuit) hominem itidem eximi non siverunt. Perendino igitur die, cum salutatum venissent, miser inedia, frigore, odore exanimatus est. *Histor. Britt. lib. 3.*

49. *p. 87. Cumq; rythmis* Matthiassen von Schwanenburg, in seinem Bedencken/ *sub fine concludimus*:

Ists recht das man die Dieb thut fangen
Vnd an den liechten Galgen hangen/
Do sie doch offt eins andern Gut
Zu stehlen/ zwingt die groß Armut?
Warumb solln dann willkommen sein/
Die Juden jrgendts in ein Gmein/
Vnd finden da Freyheit vnd Schutz/
Als wann sie brechten mechtigen Nutz:
Welchr Thun doch ist nur Dieberey/
Verdampter Wucher vnd Schinderey.

Darumb wünscht der *Autor* des *tricinij cursi Francofurtiani sub fin.* recht:

Das alls Vnglück Gott gnädig wendt/
Die Juden sind allsampt verblendt/

Ach

Ach das sie doch würden geschändt/
Vnd jhnen käm ein schnödes Endt.

Hisce judicium aliorum melius de difficili hac controversiâ sentientium, minimè suspensum volumus, sed meliora edocti, meliora sequemur.

ADFECTUS
Quo
PROSEQUUNTUR Dn. RESPONDENTEM, FAUTORES ET AMICI.

I.

Quod numeras à te multo confecta labore,
Ut prosis vita, syrmata longa via:
Cognita quòd proprio experimento apodemica tractas
Themata: quodq́ eadem, pulpita docta premens,
Doctè propugnas: meritò patriæq́ tibiq́
Gratulor. hinc surgit namq́ utriusque decus.

Matthias Bernegger.

II.

Proh humiles animas, nec vitæ lumine dignas,
Qveîs post Fornacem consenuisse placet!
Tu qvia materno jamdudum lacte relicto,
Et patrijs pomis, extera Regna petis:
Quô magis in Mundo nunc hîc nunc hospes es illîc:
Hoc magis ipse tibi Patria Mundus erit.

F.
M. Iohannes Paulus Crusius,
Pr. Cl. Pr, & P. L.

III.

Pectatum multus, mercatum paucior hospes
Advenit emporium; rarus utrumq; facit.
Rarus utrumq; facis: *perlustrans urbium Athenas,*
Mercaris prudens civica fata foris.
Has si mercatum merces perrexeris, olim
Spectatum veniet plurimus orbe cliens.

Amicitiæ gr. F.
M. Blasius Eggen Argent.

IV.

COpia terrigenûm cumulet sibi magna caducas
Divitias quamvis (ô malefida cohors)
Atque tenere soli quàm plurima jugera culti
Pectore solicito nocte dieq; petat:
Pars hominum procuret equos, saltúsve ferarum
Lustret, cui lepus est præda benigna & aper:
Parti etsi volupe est luxu sua tempora vitæ
Perdere, & evacuat pocula plena mero:
Tu tamen invigilans studijs cane peius & angue
Otia fugisti languida, CLARE GRUBER
Scis etenim, quæcunque tenentur in æthere mundi,
Cuncta quòd exiguâ sint peritura morâ.
Imperio telisque feris sint subdita Lethi
Singula, at æterna GLORIA LAUS & HONOR.
Omne fluens studiis fama est mansura per ævum, hæc
Perpertuæ mortuis nescia fama manet.
Hinc jam conscendens cathedram, GRUBERE, sophorum
Obiectus solvis suaviter arte strophas
Abdita multarum pandis penetralia rerum,
Ac breviter tollis vincula nexa, docens:
Quid peregrinarum regionum cernere mores
Prosit, quid linguas addidicisse juvet.
Ergò TIBI grator summo hoc de munere Phœbi,
In TE, quò tester, quæ mea mens, quis amor.
Et precor, ut SUMMUS fortunet cæpa JEHOVA,
Ut patrio valeas utilis esse solo.

Quo

Quo Te cunque citat virtus tua fervida, perge
Perge nec aggreſsâ digrediâre viâ.
Cum primis verò ſpecioſa volumina juris
Sacrati tracta cum pietate ſacra,
Quæ quippe eſt accepta polo & venerabilis orbi,
Ac ſine qua nullum gloria pondus habet.

M. Euſtachyus Mayer Med. St.

V.

TEcum habita & nôris quàm Mens tibi ſana ſit, orbem
Namq́; pererrando vix ſine labe redis.
Eſſe cupis melior, ſis peior quam ante fuiſti,
Mores multorum ſæpe dedêre malos.
Cum peregrinaris, peregrinum dicere nolo
Te Grubere, *alio quod facis hocce modo.*
Tecum habitas medio quando ſectaris in orbe.
Virtutem, quæri quæ cupit aſsiduè.

D. Convictori p.
Bernh. Wachmann. M. St. & P. L. C.

VI.

PRogeneratur homo rudis & peregrinus in orbem
Neſcit in orbe orbem ſeſe habitare ſuum:
Tandem adoleſcit homo fuſo peregrinus in orbe:
Sed ſcit in orbe orbem ſeſe habitare ſuum
Ne tamen omninò peregrinus in orbe pererret:
Orbis in immenſas it peregrinus opes.
Fit peregrinus enim, ne ſit peregrinus, in orbe:
Exit in orbem, orbem quo coluiſſe queat.
Non ergo peregrinari, eſt volitaſſe per orbem:
Exeat à vitijs quis, peregrinus erit.
Sic peregrinus erit, virtutis ut incola fiat:
Hinc peregrinanti patria ubiq; ſua eſt.
Multùm in utroque, Grubere, nites! peregrinus in orbe,
Incola virtutum; tecum es, abis, & ades.
Quos verò mammotreptos tenet inclytus orbis,
Sunt omninò domi, nec tamen uſque domi.

M. Iohan. Georg. Dorſcheus
Argent. St. Theol.

VII.

Fine hoc lustrasti terras, variasque per Urbes
Transisti, ut possis optima ferre domum.
Fine hoc jam solers studium tu suscipis ingens,
Ut possis alijs quod dare ferre domum.

Georgius Gumpelzhaimer
Lynz. Austr.

VIII.

Sicut ager pinguis (velut experientia testis,
Cui meritò constans est tribuenda fides)
Depresso fuerit nisi ritè subactus aratro,
Fert lolium notium, fert paleasq́; leves:
Sic etiam ingenium, bona quod natura beavit
Indole, non cultum sedulitate bona
Redditur obtusum, perit, ac intercidit omne,
Cuncta ut Lethais mersa feruntur aquis
Ergo facis thesibus benè, quòd peramande GRUBERE
Doctrina specimen non vereâre dare:
Testariq́; palàm, quòd docta volumina Iuris
Volvas, evolvas nocte dieq́; sacri:
Atq́; docere simul, peregrinas ire sub oras
Quid juvet, ac multi hinc commoda quanta ferant.
Nacta etenim peregrinando prudentia vitam
Dirigit, & mores non finit esse feros.
Hac (dictis date quaeso fidem) regione parantur
Vix una, plures suppeditare queunt.
Ingenium excolis ergò GRUBER, *caligine prodis,*
Argyropa scandis pulpita clara schola.
Fers pharetram impletam telis, delectat arena,
Premia consequeris digna labore tuo.
Sistitur haud Pithon verbis formosus in istis
Perge, precor studijs prospera quaeq́; tuis.

Blasius Schreiber
Vienensis Austr.

FINIS.

